

תּוֹשַׁח אֵל
AV
ELUL
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Brtnice u Jihlavy (k článku na str. 14–15). Foto Jiří Daniček.

TRYZNA KEVER AVOT

Záříjová tryzna Kever avot na památku našich blízkých zavražděných během šoa se koná v neděli **5. září 2010** od 11 hodin v Terezíně.

Objednávky na dopravu, kterou zajišťuje rabinát ŽOP, přijímáme do 1. září. Sraz je 5. září v 9.15 před budovou Židovské obce v Praze (Maiselova 18, Praha 1). Více informací získáte u paní Alžběty Turkové na telefonním čísle 224 800 849 nebo adrese: turkova@kehilaprag.cz; zde si také můžete objednat dopravu. *at*

REVITALIZACE:

Výběrové řízení na projektanta

Dne 16. 7. 2010 bylo vyhlášeno výběrové řízení na generálního projektanta projektu „Revitalizace židovských památek v ČR“. Vyhlášení tohoto výběrového řízení probíhá podle Zákona o zadávání veřejných zakázek; vzhledem k rozsahu jde o nadlimitní zakázku na služby – otevírací řízení.

Předmětem této veřejné zakázky je dodávka projektových a inženýrských prací pro stavební úpravy souboru patnácti objektů v deseti místech České republiky. Patří mezi ně synagogy a další stavby související se životem židovské komunity. Většina objektů v souboru jsou zapsané kulturní památky, všechny objekty v souboru jsou památkově cenné a výjimečné stavby. Nacházejí se v různém stavu po stránce stavební i z hlediska užívání – od staveb zchátralých či nevhodně opravených a neužívaných, po stavby z větší části opravené a užívané. Cílem projektu je obnovit tento soubor stavebně, dát objektům nový život, začlenit je do života daného místa a provázat je mezi sebou.

Podrobnější informace k této zakázce lze nalézt na centrální adrese Informačního systému o veřejných zakázkách: <http://www.isvzus.cz/usisvz/>. Kontaktní osoba zadavatele (Federace židovských obcí v ČR) je Ing. Jan Kindermann, e-mail: revitalizace@fzo.cz. *jk*

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NFOH

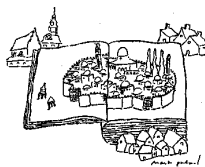
Nadační fond obětem holocaustu vyhláší výběrové řízení na podporu projektů v programech:

Péče – program podpory projektů sociálně zdravotní péče se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust.

Připomínka – program podpory projektů sloužících k důstojné připomínce obětí holocaustu a vzdělávání o holocaustu.

Obnova – program podpory projektů rekonstrukce, obnovy a zachování židovských památek. *am*

AKTUALITY

Budoucnost – program podpory projektů vzdělávacích aktivit v judaismu a rozvoje židovských komunit.

Uzávěrka pro příjem žádostí je 17. září 2010.

Seminář pro žadatele se uskuteční **1. září 2010** od 10 hodin ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze (Maiselova 15, Praha 1). Grantová pravidla a formuláře naleznete na našich internetových stránkách www.fondholocaust.cz.

Další informace: Programy Péče, Připomínka a Budoucnost kontakt: Bc. Andrea Fictumová, koordinátorka programů, e-mail: fictumova@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 573, 737 905 629.

Program Obnova kontakt: Mgr. Marta Malá, ředitelka, e-mail: mala@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 615, 777 331 937. *mm*

KAMENY ZMIZELÝCH V OSTRAVĚ

V červnu přijeli do Ostravy potomci ostravských Židů, kteří se sdružují při synagoze na londýnském předměstí Kingston. Rozhodli se utčit památku svých předků, kteří zahynuli během šoa. Před domy, v nichž jejich rodiny před válkou žily, nechali umístit tzv. stolpersteiny, dlažební kameny zmizelých – sedmadvacet kovových destiček se jmény a daty lidí, kteří zde bydleli. Nové destičky na chodnicích se objevily v Chelčického ulici, dále v ulici 28. října před restaurací Pelikán (do r. 1944 tu stával obchodní dům Rix) nebo v Poděbradově ulici. Před druhou světovou válkou žilo v Ostravě na deset tisíc Židů, po válce se jich do města vrátilo 250.

Projekt Stolpersteine zatím probíhá v Brně, Praze, Třeboni, Neratovicích, Olomouci, Kolíně a Teplicích. Informace o pamětních kamenech lze nalézt na adrese stolpersteine.cz, kontaktní adresa je Maiselova 18, Praha 1. *am*

LUACH 5771

Právě vyšel Židovský diář – Luach na rok 5771 (2010/2011). Obsahuje přehled židovských svátků a význačných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem a adresář židovských obcí a organizací v ČR.

Luach 5771 je v prodeji v Maiselově 18, Praha 1 (na rabinátě a v kanceláři FŽO ve 2. patře) a v redakci Roš chodeš – Izraelská 1 (Nový židovský hřbitov) za 80 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně 80 Kč účtováno poštovné 20 Kč.

Objednávky zasílejte do redakce Roš chodeš (Izraelská 1, 130 00 Praha 3; e-mail: roschodes@sefer.cz) nebo na FŽO (Maiselova 18, 110 00 Praha 1; e-mail: a.kodytkova@email.cz).

Luach 5771 je též k dostání ve vybraných pražských a brněnských knihkupectvích za doporučenou cenu 110 Kč. *at*

NA PAMĚT ŽELEZNIČÁŘE

Na nádražní budově v Bohušovicích u Terezína bude v blízké budoucnosti umístěna pamětní deska na památku železničáře Karla Košovance, který během války s velkým osobním rizikem pašoval do terezínského ghetta jídlo pro vězně. Na pomoci trpícím se podíleli i další členové Košovancovy rodiny. Na desku, která se připravuje z iniciativy pana Ondřeje Klípy, finančně přispěly FŽO i ŽO v Praze. Případní další dárci se mohou obrátit na FŽO, Maiselova 18, Praha 1, e-mail: sekretariat@fzo.cz. *jd*

OBSAH

Etgar Keret: Fotbalová kocovina 3
Sidry na tento měsíc 4–5
Retribuce v ČR
 rozhovor s historikem
Benjaminem Frommerem 6–7, 9
Židé v Dubrovniku 8–9
O jedné literární marginálii 10
Několik otázek pro Lydii
Tischlerovou 11
Kobi Oz:
Moše Chuvato a havran 12–13
Městečko Brtnice 14–15
Proměny Starého židovského hřbitova
na Olšanech ve fotografiích 16–17
Na okraj oslav Gustava Mahlera
v Jihlavě 17
Výběr z českého tisku 18
Izrael: Intelektuálové proti Izraeli 19
Kalendárium 20
Kulturní pořady 21
Zprávy, inzerce 22–23
Zprávy ze světa 24

Zhruba před rokem, v červnu 2009, spustila americká nezisková společnost Nextbook Inc. webový portál Tablet Magazine. Jedná se o on-line deník, věnovaný článkům s židovskou tematikou v nejširším slova smyslu: židovské kultuře, historii, náboženství, hudbě, politice, filosofii. Čtenáři tu naleznou diskuse, reportáže, knižní a hudební recenze, vzpomínky, glosy, rozhovory, analýzy i zvukové pořady (Vox Tablet), jež zachycují židovské dění a myšlení hlavně v USA a Izraeli, ale týkají se často problémů, jimiž žijí Židé i Nežidé po celém světě. K příspěvatelům Tablet Magazine patří i známý izraelský spisovatel, básník a scenárista Etgar Keret (43). Pro prázdninové číslo Rch jsme vybrali text, v němž se zamýšlí nad nedávným fotbalovým šampionátem.

Několik hodin před tím, než se ozval hvizd oznamující začátek finále fotbalového mistrovství světa 2010 v Jihoafrické republice, jsem pocítil depresi. O půlnoci, po vítězství Španělska a poté, když začaly vyprchávat účinky této mezinárodní tablety proti bolesti, zvané World Cup, jsem zaznamenal ostrou bolest ve spáncích. Tenhle pocit se dostavuje po každém mistrovství světa, ale letos to bylo snad ještě horší než obvykle.

I když jsem v Izraeli už řadu fotbalových šampionátů sledoval, nevybavuji si žádný dřívější mezinárodní turnaj, který by lidi kolem mě přivedl do takového stavu fanatismu a extáze. I puritánské matky ve školce mého syna, které obvykle ani netuší, co znamená výraz ofsajd, kráčely po naší ospalé čtvrti zahalené tu v argentinské, tu v brazilské vlajce – čím sklesleji se cítily, tím více se s utkáním ztotožňovaly. Během letošního mistrovství jsem viděl spoustu sklíčených lidí, kteří uvítali tenhle milovaný, upocený a nanejvýš nekultivovaný sport nikoli z hluboké náklonnosti k fotbalu, ale proto, že se báli, že je jinak pohltní nevábná alternativa – svět, ve kterém žijeme.

PAUZA V PROBLÉMECH

Mistrovství světa vždycky neoficiálně znamená přestávku v problémech kolem nás a je to přestávka, která se odehrává na dvou úrovních. Zaprvé to je osobní úroveň: můžeme se svobodně odpoutat od myšlenek na nesnesitelný červencový chamsin, na izolovanost naší rozpálené země od ostatního světa po incidentu s tureckou flotilou; na to, že ministr zahraničí nás ujistil, že není důvod se izolací vzrušovat, protože Izrael už stejně všichni ne-

snášeli předtím; na vládu prominentů téhož ministra zahraničí, která nedávno odmítla navrhovaný zákon, aby se zvýšila minimální mzda a trošku se tím pomohlo nejslabší ekonomické skupině obyvatel; a na depresivní zprávy ze soudního procesu s Ehudem Olmertem, mužem, jenž stál v čele bývalé vlády prominentů. Prostě na všechno.

Druhou úroveň tvoří sama skutečnost, která se na počest mistrovství také rozhodla maličko zapauzovat: poslední zprávy z izraelské armády říkají, že počet pokusů Hamásu o teroristické útoky stejně jako

mněli na to, že mají hlad; zlí na to, že páchají zlo, a utlačovaní na to, že žijí v útlaku. A všichni bychom se mohli soustředit jen na to, že bychom zírali na neškodnou hru, která by dokázala utlumit všechny naše negativní pocity. Kdyby nebylo toho povznášejícího příběhu s chobotnicí Paulem, bylo by snadné sepsat na základě těchto myšlenek nějakou petici nebo snad i vytvořit radikální politické hnutí.

BLÍZKÝ VÝCHOD PODLE PAULA

To, že chobotnice, která reaguje na jméno Paul a žije v akváriu v málo známém německém městečku Oberhausenu, má neuvěřitelnou schopnost předvídat výsledky fotbalových utkání, se zjistilo během evropského šampionátu v roce 2008. Před každým zápasem umístili ošetřovatelé do Paulovy

nádrže dvě průhledné umělohmotné nádoby a obě naplnili jeho oblíbeným jídlem. Na jedné nádobě byla namalovaná německá vlajka a na druhé vlajka soupeře. Když si Paul vybral, že se nakrmí jídlem z jedné nádoby, současně určil, který tým vyhraje. Na začátku mistrovství světa v Jihoafrické republice Paul předpověděl, jak bude německé mužstvo hrát (včetně překvapivé porážky se Srbskem). Na rozdíl od mnoha komentátorů věřil, že tenhle mladý a nezkušený tým porazí silné Argentince. Problémy nastaly v okamžiku, kdy prorok s mnoha chapadly předpověděl, že Němci prohrají se Španělskem. Jakmile skončil zápas, v němž Německo z mistrovství vypadlo, nebohému stvoření začalo jít o život. Různé německé blogy se pustily do zveřejňování receptů na jídla z chobotnice; jiní žádali, aby orákulum bylo vhozeno do nádrže s hladovými žraloky. A tak se nadaná chobotnice z místního hrdiny rázem stala nepřitelem číslo 1.

Paulův příběh mě dovedl k následujícímu závěru: je sice možné, abychom z hrubé a nepěkné reality, kterou jsme vytvořili, uprchli do krásnější a nevinnější, ale dokud zůstáváme, jací jsme, násilí a nenávisť si vždy najdou cestu do ohniska našich záležitostí.

Abychom dokázali nějak propojit naivní zelenou plochu světového šampionátu a náš paranoidní a zuřivý svět, nezbyvá nám než udělat toto: namalovat izraelskou vlajku na jednu Paulovu nádobu a na druhou vlajku palestinskou. Tak s konečnou platností zjistíme, jestli ten slizký německý měkkýš je další utajený antisemita, nebo zase jeden nepřítel Arabů.

(Z angličtiny přeložila am.)

Etgar Keret

FOTBALOVÁ KOCOVINA

Izrael se po mistrovství světa jen těžko vrací k normálnímu životu

pohraniční pětky s Palestinci během několika posledních týdnů výrazně klesly; jiná zpráva v novinách nás informovala, že komise zkoumající akci s tureckou flotilou

Fotbalový šampionát jako únik před skutečností...
Foto Karel Cudlín.

oznámila, že závěry, k nimž dospěla, zveřejní nejspíše den po skončení mistrovství; a zdá se, že i vrazi a násilníci zůstali minulý měsíc doma přilepení k televizní obrazovce.

Když na to myslím z pohledu společnosti, jedinou nevýhodou světového šampionátu je, že končí. Kdyby se tak mohl rozprostřít do období čtyř let, aby mezi jednotlivými mistrovstvími nevznikaly žádné přestávky, mohli bychom vyřešit veškeré potíže světa: hladovějící by zapo-

REE (5M 11,26–16,17)

„Pak ubiješ, pobiješ obyvatele města toho ostrým meče, učiníš klatbě propadlým je (město) a všechno, co v něm jest, a dobytek jeho (pobiješ) ostrým meče.“ (5M 13,16–17)

Takto Bible nařizuje zničit celé město, jehož obyvatelé byli svedeni k tomu, aby konali modlářské skutky. Řada učenců sice tvrdí, že taková situace „se nikdy neudála a nikdy nebyla vytvořena“ (B. T. Sanhedrin), ale krutá slova nás stejně bolí.

Co lze pochopit ještě obtížněji, jsou závěrečné verše Bible vztahující se k tomuto modlářskému a smůlou pronásledovanému městu: „A nezůstane lpěti v ruce tvé nic ze (statku) propadlého, aby upustil Hospodin od planoucího hněvu svého a udělil tobě milosrdenství a smiloval se nad tebou a rozmnožil tě, jak byl přísahou slíbil otcům tvým, když budeš poslouchati hlasu Hospodina, Boha svého, abys ostříhal všech příkazů jeho, které já prikazuji tobě dnes, abys činil, co jest správné (*ha-jašar*) v očích Hospodina, Boha tvého. (5M, 13,18–19)

„Milosrdenství“? Co „jest správné“? Jsou to opravdu vhodné výrazy pro nejvyšší trest?

Bible kritizuje modlářství více než jakýkoli jiný přestupek, ze čtrnácti veršů, které zahrnuje Desatero, se čtyři soustřeďují právě na modlářské uctívání.

Moše Halbertal a Avišaj Margalit ve své pronikavé studii *Modlářství* citují různé komentáře, jež se zabývají tím, proč je modlářství v Bibli představováno tak odpudivým způsobem. Maimonides pokládá hříchy modlářství za teologickou záležitost; Meiri ho spojuje s nevinými dětmi, které byly obětovány Molochovi, s pojídáním masa krutě vytrženého z ještě živých zvířat a s nemravnými sexuálními orgiemi. Zdá se, že Bible dává za pravdu Meirioho vysvětlení.

Bible nikdy nechápala monoteismus pouze v pojmech víry, od samého počátku Božího rozhodnutí vyvolit Abrahama. Ten dostal za úkol přesvědčit další generace, aby věřily nejen v jediného Boha, ale navíc v Boha, jehož cesta je „konati spravedlnost a právo“ (1M 18,19), v monoteismus založený na etice. Když Mojžíš žádá, aby se mu Hospodin ukázal (2M 32,18), Všemohoucí mu nejprve vysvětlí, že žádný smrtelník nemůže opravdově pochopit Nepopsatelné a Nekonečné, a pak mu podá částečnou charakteristiku sebe sama: „Hospodin, Hospodin (jest) Bůh milosrdný a milostivý, shovívavý, pln milosti a pravdy.“ (2M 34,6)

Základ judaismu nespočívá v intelektuálním pochopení Boha (což ani nelze), ale

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Hans Holbein ml.: *Moše připomíná lidu, jak je třeba učit se Božím příkázáním* (mezi 1523–1530).

v lidském napodobování Božích vlastností, ve snaze chovat se k ostatním tak, jak by se choval Hospodin.

Z této perspektivy jen víra, která učí lásku ke každé bytosti, která vyžaduje systém spravedlnosti a morálky a která hlásá mír ve světě, může skutečně plnit roli náboženství etického monoteismu. Islám obohatil svět o architektonické zázraky, o úžasnou poezii, geniální matematiky a filosofická díla ovlivněná Aristotelem. A je jasné, že výklady Koránu, jak je podávají kalamité a súfisté, kteří vnímají džihád jako duchovní boj, zařazují islám po bok judaismu a křesťanství. Tragické ovšem je, že džihád v podobě, jakou šíří kultura al-Káidy od Manhattanu až po Bali a která ohrožuje všechny, kdo nejsou muslimové věřící ve smrtonosný džihád, je ryzí antitezí etického monoteismu.

Vraťme se ale k našemu biblickému vyprávění. Armáda odhodlaná zničit město, jehož obyvatelé se provinili jen tím, že věřili v jiné bohy, spadá do kategorie: „Toho, kdo přichází, aby tě zabil, musíš první zabít ty.“ Člověk nemůže milovat dobro, aniž by nenáviděl zlo, přičemž „dobro“ definujeme jako ochranu neviných a „zlo“ jako zkázu neviných. Jediná situace, kdy lze ospravedlnit zabití jiného, je, když se chrání nevinné životy. Tehdy je zabíjení nejen povoleno, ale je to i povinnost. Proto Bible vnímá zkázu těchto měst propadlých modlářství jako skutek spáchaný ve jménu

spravedlnosti. Zkusme si představit, jak by vypadal svět, kdyby se za druhé světové války Spojené státy nepostavily nacistickému Německu!

Tento biblický příběh – ač zahrnuje morální a etická dilemata – zaručuje, že ti, kdo bojují proti zlu, dokážou vnímat i utrpení neviných. Naopak ti, kdo soucítí s lidmi, kteří páchají zlo, skončí tak, že pocítí zlobu k těm, kdo jednájí spravedlivě.

ŠOFTIM (5M 16,18–21,9)

„Soudce a dozorce dáš sobě ve všech branách svých, které Hospodin, Bůh tvůj, dává tobě, podle kmenů tvých, i budou souditi lid soudem spravedlivým. Nepřevrátíš právo, nebudeš nikomu straniti a nepřijmeš úplatek, neboť úplatek oslepuje oči moudrých a překrucuje slova spravedlivých. Spravedlivost, spravedlivost sledovati budeš, abys živ byl a zaujal zemi, kterou Hospodin, Bůh tvůj, dává tobě.“ (5M 16,18–20)

Naše sidra ukazuje, jak zásadní bylo pro izraelský národ, který získal Zaslíbenou zemi, udržet vysoký standard justice, především to, aby byli jmenováni spravedliví, neúplatní soudci. Opakování slova spravedlnost (*cedek*) navozuje řadu interpretací: zmiňme alespoň slova rabína Menachema Mendla z Kotsku, který nabádal k tomu, aby se spravedlnosti dosahovalo pouze spravedlivými prostředky.

Tóra přidává další požadavek na skutečně správnou justici: „Naskytně-li se tobě případ pro právní nález nesnadný, mezi krví a krví, mezi při a při a mezi (tělesnou) škodou a škodou, ze sporných věcí v branách tvých, tak vstaň a táhni vzhůru k místu, které vyvolí Hospodin, Bůh tvůj. A přijdeš ke kněžím levitským a k soudci, který bude za dnů těch, a dotážeš se a oni ti oznámí nález právní.“ (5M 17, 8–9) Raši vysvětluje, že v zásadních rozhodnutích musíme skutečně spoléhat na učence své doby, neboť „Jefta byl ve své generaci stejně dobrý jako Samuel ve své“. Tento pojem dále osvětluje rav Levi Jicchak z Berdicheva v mistrné práci *Kedušat Halevi* pod hlavičkou „tajku“, talmudickým akronymem. Jeho čtyři hebrejská písmena tav, jud, kuf a vav, jimiž začínají klíčová slova v následujícím citátu, shrnují právní princip ve složitých rozhodnutích: „Tišbi (*tav*, prorok Elijáš) zodpoví (*jud*) vaše otázky (*kuf*) a přemítání (*vav*)“ (v mesiášské době). Proč právě Elijáš? ptá se rav Jicchak. Vždyť po vzkříšení vstane z mrtvých i náš učitel Mojžíš, významnější halachická autorita než Elijáš. A učitelem Mojžíše byl samotný Hospodin!

A rav Jicchak odpovídá velmi moudře. Mojžíš zemřel zhruba před 4000 lety, Eli-

jáš dle biblického vyprávění odešel na nebesa živý a pravidelně se objevuje při každé obříze a každém pesachovém sederu. Protože Eliáš chápe potíže a naděje generace vzkříšení, pouze on může v jejich otázkách rozhodovat. Slovy naší sidry: soudce musí vnímat specifické potřeby a nářky své generace.

Nejdůležitější kritérium pro soudce je však ještě jiné. Když Jitro, midjánský kněz, poprvé navrhl, aby jeho zeť Mojžíš vytvořil soudní systém oblastních soudců, vysvětlil jejich potřebnou kvalifikaci: „Ty však vyhlédni si ze všeho lidu muže zdatné (*chajil*), bohabojné, muže pravdy (*milovné*), kteří nenávidí zisk...“ (2M 18,21)

Největší znalec zákonů a teolog Maimonides slovo *chajil* (které navozuje představu vojáka v armádě Boží) definuje takto: Zdatní muži znamenají, že mocně a přesně dodržují příkazy, že mají odvážná srdce a dokážou zachránit utlačované z rukou utlačovatele jako v případě, jež popisuje Písmo: „A Mojžíš povstal a zachránil (pasačky) z rukou mnohem mocnějšího pastevce... A jako Mojžíš byl pokorný, tak musí být pokorný každý soudce.“ (Mišne Tora, Sanhedrin 2,7)

Rav Šlomo Daichovsky, jeden z nejučenějších a nejvnímavějších soudců Nejvyššího náboženského soudu v Jeruzalémě, se ptá: „Jak mohu být na jedné straně bojovníkem za práva utlačovaných a současně pokorným člověkem? Neprotiřečí si tyto dvě vlastnosti?“

Tento soudce dovozuje, že pokora je pro soudce důležitá v době, kdy nesoudí. Jakmile usedne na soudcovský stolec, musí být sebevědomým bojovníkem proti nespravedlnosti, „jako by k jeho krku byl přiložen meč a pod nohama se mu otvíralo peklo“ (B. T. Sanhedrin 7). „Soudce musí být při obhajobě svého právního rozhodnutí připraven vstoupit do geheny a čelit vražednému meči ... musí přebírat zodpovědnost a riskovat jako voják v bitvě a nesmí spoléhat jen na bezpečnou (a někdy příliš sešněrovanou) halachickou základnu.“

Rabín Daichovsky vybízí – a musím říct, že v případě soudců Nejvyššího náboženského soudu často marně –, aby se soudci při tom, když rozhodují, nikoho nebáli, ani největší halachické autority, která by s jejich rozhodnutím snad nesouhlasila. Vždyt tito význační učenci o případech, které se rozhodují nyní, neslyšeli; neviděli oči žen, jimž je odpírán rozvod, neznali problémy lidí, kteří léta marně čekají na konverzi, ač žijí v Izraeli a nasazují za něj život. Je tedy jasné, že soudce musí být krom dalších charakterových kvalit neohrožený, statečný a citlivý.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – srpen 2010

Staronová synagoga

6. 8.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
7. 8.	sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf: Iz 54,11–55,5 perek 6 mincha konec šabatu	20.00 hodin 21.33 hodin
10. 8.	úterý	1. den Roš chodeš elul	
11. 8.	středa	2. den Roš chodeš elul	
13. 8.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
14. 8.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 perek 1 mincha konec šabatu	19.45 hodin 21.19 hodin
20. 8.	pátek	začátek šabatu	19.54 hodin
21. 8.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 perek 2 mincha konec šabatu	19.30 hodin 21.03 hodin
27. 8.	pátek	začátek šabatu	19.40 hodin
28. 8.	sobota	KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 61–22 perek 3–4 mincha konec šabatu	19.15 hodin 20.47 hodin
3. 9.	pátek	začátek šabatu	19.25 hodin
4. 9.	sobota	ŠABAT SELICHOT NICAVIM–VAJELECH 5M 29,9–31,30 hf: Iz 61,10–63,9 perek 5–6 mincha konec šabatu	19.00 hodin 20.31 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

(Maisełova 4, Praha 1)

*Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin,
po bohoslužbě následuje studium týdenního oddílu Tóry
s rabinem Moshe Yehudaiem.*

**Záříjová tryzna Kever avot v Terezíně,
na památku našich blízkých zavražděných během šoa
se uskuteční v neděli 5. 9. 2010 od 11 hodin.**

RETRIBUCE V ČSR

Rozhovor s americkým historikem Benjaminem Frommerem

Americký historik BENJAMIN FROMMER (nar. 1969) studoval na Columbijské a Harvardově univerzitě, roku 1999 získal titul Ph.D. na Harvardu. V současné době působí jako docent (associate professor) historie na Northwestern University. Specializuje se na dějiny východní a střední Evropy, na období nacistického a komunistického režimu. Je autorem knihy *Národní očista: Retribuce proti nacistickým kolaborantům v poválečném Československu, jejíž český překlad vychází v pražském nakladatelství Academia.*

Pane Frommere, jak jste se dostal ke svému hlavnímu tématu?

Já jsem původně studoval ruštinu; tehdy, během studené války, to bylo ve Spojených státech celkem obvyčejné rozhodnutí, na univerzitě se nás věnovalo ruštině asi 150; dneska to je možná šest studentů. Ale z nějakého důvodu mne zaujaly daleko více dějiny menších národů ve střední Evropě než ta velká ruská duše.

Pocházejí ze střední Evropy vaši předkové?

Kořeny naší rodiny jsou více na východě, v Polsku, na Litvě. Jako židovští imigranti Frommerové přišli do Států v 80. letech 19. století a zpátky se nikdy neohlíželi. Integrovali se do americké společnosti a rychle ztratili kontakt s dřívějším domovem. Když se babička poprvé dozvěděla, že jedu do východní Evropy, řekla: Odtamtud jsme odjeli. Proč se vracíš?

A jak vnímáte střední Evropu, její osobitost?

Pro mě byla zajímavá od začátku tou neuvěřitelnou rozmanitostí, tolika národnostmi a jazyky, proměnami hranic, možnostmi, že se člověk narodil, žil a zemřel v několika různých zemích, aniž by vytáhl paty ze svého městečka. To mě jako Američana přitahovalo. Přitahuje mě dědictví habsburské říše, které je patrné v Rumunsku, na Ukrajině, v Čechách, na Moravě. Města v tomto prostoru mají něco společného, stejné rozvržení ulic, náměstí, nádraží, železnice, blízkost větších měst a městeček a vesnic kolem nich, kontakt mezi nimi, to je naprosto jiné než třeba v Americe nebo v Rusku.

Souhlasil byste s názorem, že Židé působili v této říši jako klíčová spojnice mezi kulturami a národy?

Určitě. Ale nejen Židé, také Němci. Tuhle spojnicí vyhladila válka a to, co přišlo po ní, ale čtyři desetiletí komunistické vlády vytvořila novou společnou zkušenost, která tuhle část světa dodnes poznamenává.

Brzy vám vyjde kniha *Národní očista*. Řekl byste o ní pár slov?

Hlavním tématem knihy je poválečná snaha potrestat zrádce a kolaboranty v Čechách a na Moravě, částečně se zabývám i Slovenskem. Málo lidí si uvědomuje, jak

Benjamin Frommer. Foto A. Tomášková.

masivní proces to byl, v českých zemích se uskutečnilo přes 32 tisíc soudů, byly vyslechnuty desítky tisíc svědků, řešilo se 135 tisíc případů „provinění proti národní cti“, padlo na 700 rozsudků smrti, což je víc než za celou dobu komunistického režimu. Retribuce byly obrovskou událostí, o které psaly dennodenně noviny, lidé ji naplno prožívali, zasáhla do života milionů obyvatel z nejrůznějších sociálních vrstev.

Retribuce jsou ale v obecném povědomí spojené s pomstou, politickým, komunisty ovlivňovaným průběhem...

S tímhle pojetím já právě polemizuji. I když proces retribuic ovlivňovala řada faktorů, především snaha o politizaci soudů, která vyvrcholila po únorovém puči, dále snaha o definitivní vydělení Němců z české společnosti a nakonec vyřizování si účtů v české společnosti, na základě svých výzkumů tvrdím, že podstatou retribuic byla opravdu snaha vyrovnat se s válečnými proviněními, označit viníky a potrestat je. A mezi těmi proviněními byly i zločiny, které se týkaly perzekuce židovského obyvatelstva.

Lze určit, do jaké míry se jednalo o spravedlivé vypořádání a do jaké o politicky či jinak motivovanou odplatu?

To lze říct obtížně. Některé případy jsou naprosto jasné: byl zločin a následoval trest. Takový byl případ Václava Píši, regionálního redaktora antisemitského týdeníku *Árijský boj*. Působil v Čáslavi, souzen byl v Kutné Hoře a popraven byl v dubnu 1947. O vině tohoto člověka opravdu nebylo sporu, byl to fašista, udavač, antisemita, který se ve svých článcích nezaměřoval „jen“ na podporu Říše a očerňování první republiky a exilové vlády, ale hlavně na pranýřování českých „židomilů“. Šéfredaktor týdeníku Rudolf Novák, který byl po válce též souzen, doslovně napsal: „Reportážním způsobem zachycujeme život na našem venkově, ukazujeme na místní židomily, benešovce apod.“ Ale ne všechny soudy byly tak průzračné, určit poměr by znamenalo projít všechny ty soudy a prostudovat je.

Jak často se vyšetřování dělo na základě udání?

Velmi často. Složitě byly případy z nižších vrstev, dejme tomu z Libně či Vysočan, z malých měst či hospodářství, tam se těžko rozlišovalo mezi skutečnou vinou a osobním vyřizováním účtů. Lidé se udávali i ve strachu, aby někdo neudal je. Studoval jsem případ dvou bratrů, kteří se navzájem udali, protože oba chtěli získat hospodářství svého otce, manželky udávaly manžele, protože měly milence a chtěly se mužů zbavit, a vice versa. Udat někoho bylo prostě jednodušší než se s ním rozvádět. Okupace a pak komunistický režim dala lidem možnost, aby si soukromé účty vyřizovali prostřednictvím státní policie. A někteří ji dokázali využít.

Existují podobné práce, které se zabývají poválečnými retribuicemi ve Francii, Německu či Polsku? Pokud ano, mohl byste na jejich základě říci, co bylo na českém procesu specifické?

K procesům docházelo všude, někde intenzivněji, jako třeba v Československu či Francii a Bulharsku, někde méně – jako třeba v Itálii nebo v Německu samotném.

Zvláštnost českých soudů spočívala v tom, že základní zákon, na jehož základě vzniklo dvacet čtyřech mimořádných lidových soudů pro potrestání nacistických zločinců a kolaborantů, tzv. velký dekret, obsahoval několik opravdu zvláštních nařízení. První bylo, že neexistovalo odvolání. Rozhodnutí soudce lidového soudu bylo konečné. Ten, kdo byl jednou za něco odsouzen, nemohl být za tutéž věc souzen znovu. Dostal-li někdo trest smrti a někdo

jiný ve vedlejší soudní síni za tentýž zločin pět let, nebylo odvolání. Ale krvavé byly rozsudky hlavně z dalšího důvodu: padl-li rozsudek smrti, trest musel být vykonán do dvou hodin po rozhodnutí soudu. Když někdo požádal, dostal další hodinu.

Existovala instance milosti?

Ano, byla teoretická možnost prezidentské milosti. Ale pokud se soudilo třeba v Uher-ském Hradišti nebo ve Znojmě, Ostravě a rozsudek měl být vykonán za dvě hodiny, těžko by se udělení milosti časově zvládlo. Prezident udělil jen pár milostí, ale 95 % rozsudků smrti bylo vykonáno. Zatímco ve Francii bylo odsouzeno k smrti 7 tisíc lidí, ale popraveno bylo 791, v Čechách a na Moravě bylo odsouzeno 723 a popraveno 686, tedy jen o něco méně než ve Francii. Popravy byly tedy běžnou záležitostí, neskončily s válkou. Když měl být popraven starosta nějakého města a lidé ho opravdu nenáviděli, mohli požádat, aby se poprava konala v místě, kde působil; tak byl popraven třeba významný nacist v Kyjově. Jinde zase popravy nechtěli: zastupitelé Mariánských Lázní žádali přímo u ministra Drtiny, aby se u nich nepopravovalo, protože by to mělo neblahé důsledky pro lázeňské podnikání.

Jaký nejbizarnější případ byste mohli zmínit?

V lednu 1947 se konal proces, který vyvolal velkou pozornost tisku: souzeny byly dvě prosté ženy z Libně za to, že za války udaly své manžely, že poslouchají zahraniční rozhlas. Ten proces zabíhal do velmi soukromých detailů jejich manželského života, ale kontroverzním se stal ve chvíli, kdy jedna ze svědkyň, kartářka, prohlásila, že ji čeští policisté při výslechu ztloukli, aby vypovídala. Český soudce tehdy nařídil, aby policisté byli zatčeni. Tohle nesmírně pobouřilo komunistický tisk, dokonce komunistického ministra vnitra Noska, který kritizoval soudce, a nakonec případ převzalo právě jeho ministerstvo. Přitom to byla největší veřejná debata o brutalitě českých policistů vůči českému obyvatelstvu, záležitost, která nebyla výjimečná... Vrtalo mi hlavou, proč se komunisti o ty policisty tak brali, až jsem našel dokument, v němž stálo, že jeden z těch policistů v roce 1946 pracoval jako ochranka Klementa Gottwalda! V roce 1948 se konal další proces, který rozhodnutí prvního soudu zvrátil, krvácení korunní svědkyně po vyšetření vysvětlili jako pravidelnou, měsíční ženskou záležitost a policisté byli zbaveni viny. Tady je tedy politizace případu jasná.

Byl někdo potrestán za to, že za války udal Židy?

Takové případy byly, třeba trestány byly desítky udavačů, kteří přispívali do *Árijského boje* a *Vlajky*. Ale udání proti Židům bylo často těžko prokazatelné. Procesy na základě udání iniciovaly obvykle oběti, jenže přežilo jen pár Židů, kteří se mohli dostavit k soudu a svědčit. V procesu s Rudolfem Novákem tvořili většinu svědků lidé ze smíšených manželství.

Dokázal jste vysledovat, jak se zasahování komunistů do soudních procesů vyvíjelo?

Do roku 1948 byly soudy daleko více nezávislé, než by se předpokládalo, v tom se shodují s historikem Mečislavem Borákem. Lidoví soudci byli sice vybíráni ze čtyř hlavních politických stran, ale předsedové těch soudů byli předváleční soudci, profesionálové. Komunisti soudy časem naopak kritizovali za to, že jsou příliš mírné, že „nadržují buržoazii“. A soudy, hlavně Národní soud v Praze, často daly zarytým odpůrcům komunistů nízké tresty, nebo je dokonce osvobodily.

Co si myslíte o architektovi poválečného odsunu Němců Edvardu Benešovi?

Nepatří k hlavním postavám mé knihy. Benešovy dekrety sice nesou jeho jméno, ale na jejich vytvoření se podílela celá vláda. On je zašitil, podepsal. Ale řekl bych, že osobně měl podíl na tom, jak se určitá opatření velkého dekretu prováděla, tedy absence odvolání. Také neuděloval až na výjimky milosti. Celkově bych řekl, že byl složitá osoba. V různých obdobích se vyskytují různí Benešové. Nijak bych ho neoslavoval, ale ani bych ho necharakterizoval jako démona, jak bývá zvykem v novějším výzkumu. Byl to politik silně ovlivněnými zkušenostmi.

Ozval se ostatně někdo proti tomu, že se odsouzení nemohli odvolat, nebo proti tak rychlým popravám? Byla nějaká veřejná diskuse?

Žalobci a soudci si stěžovali hlavně na to, že není možnost odvolání. Pro soudce to muselo být něco nepředstavitelného, byla to nezvyklá odpovědnost, byli vlastně postaveni do role Boha – jejich rozsudek byl nezvratitelný, konečný. Občas si po skončeném procesu postěžovali, to lze nalézt v dobovém tisku. O rychlých popravách se nemluvalo; obecně se předpokládalo, že viníci si svůj trest zaslouží. Přitom nikde v Evropě něco takového neexistovalo.

Existuje případ, kdy v rámci retribuční prokazatelně došlo k justiční vraždě?

Nevím o žádném případě, kdy by byl odsouzený a popravený naprosto nevinný člověk. Ovšem je pravda, že spousta vězňů zemřela za podezřelých okolností ještě předtím, než se vůbec dostala k soudu, to byly mimosoudní vraždy. Mnohé rozsudky smrti byly očividně nespravedlivé, už jen kvůli tomu, že jiní obžalovaní dostali za podobné zločiny mnohem mírnější tresty. Lidská spravedlnost je v konečných důsledcích relativní, není absolutní. Proto západní právní věda umožňuje odvolání a revize procesů, aby byla zajištěna obecná norma pro odsouzení a trest.

Jak probíhaly retribuční na Slovensku?

To byl vůči Česku zajímavý kontrast. Je jisté, že Tiso pro svůj národ znamenal za Slovenského štátu něco jiného než německý protektor nebo Hácha pro Čechy. Soudci a žalobci měli jiné postavení, často proti nim stála veřejnost, skládali funkce, odcházeli. Svědci odmítali vypovídat. Veřejné mínění nebo tisk neřešily, jestli jsou soudy přísné, nebo liknavé, kritizovaly, že to jsou české soudy, česká nebo židovská pomsta nebo luteránská pomsta (luteránská menšina byla hojně zastoupena v hnutí odporu). Při procesech se ozývala protičeská a protizidovská hesla. Na Slovensku se celkově také konalo mnohem méně procesů, mnohem méně poprav.

V současné době píšete další knihu. O čem je?

Zabývám se v ní postavením židovského obyvatelstva v českých zemích v období mezi Mnichovem a momentem, kdy museli nastoupit do transportu, což bylo v různých oblastech okupovaného státu jinak. Tohle období není příliš zpracované, většina odborných prací i memoárů se soustřeďuje na Terezín, na pracovní a vyhlazovací tábory. Mě zajímá, co bylo před tím, vztah mezi tak sekularizovanou a asimilovanou menšinou, jakou čeští a moravští Židé byli, a českou společností. Jak se tahle integrovaná menšina dostala do izolace? Jak to probíhalo? Byl to velmi složitý a bolestivý proces a nepodíleli se na něm jen nacisté. V mnoha městečkách a vesnicích žádní Němci nebyli, a přece tu izolace Židů probíhala. Zapojili se do ní čeští úředníci, starostové, členové místních radnic, četníci. Podíleli se na zabavování majetku Židů, jejich označování, měli za úkol je hlídat, sledovat, kde a u koho nakupují, kde bydlí atd.

Zaměřuji se hodně na oblast mimo Prahu. Tamější lidé měli úplně jinou zkušenost. Vesnickým Židům na Moravě asi tolik nevadilo, že nesmějí do kavárny nebo do biografu, když ve vsi žádné kino nebo

(pokračování na str. 9)

ŽIDÉ V DUBROVNÍKU

Motto: *Si tranquilla meae sedes optanda senectae, Ante alias urbes sola Rhacusa placet.*

(Měl-li bych si k stáru zvolit místo pokojného spočinutí, jen Ragusa potěší mne nad ostatní města.)

DIDACUS PYRRHUS

Ulice Žudioská. Foto autor.

Podle jedné z teorií vznikl Dubrovnik (italským jménem Ragusa) ve 12. století sloučením ostrovní osady Laus a pobřežní osady Dubrava, původně oddělených mořskou úžinou zhruba v místech dnešního městského korza Stradun. Novodobé archeologické průzkumy však existenci úžiny popírají a nabízejí teorii založení osady řeckými mořeplavci ještě před počátkem křesťanské éry. Politicky bylo město ve středověku pod střídavou ochranou či nadvládou byzantské říše a Srbska, od roku 1205 pak benátské republiky. Od poloviny 14. století byl Dubrovnik pod ochranou Uher coby samostatná městská republika a stal se významnou středomořskou námořní a obchodní mocností. Samostatným státem – městskou republikou pojmenovanou Res publica Ragusina, Republika Dubrovnik – byl až do Napoleonova obsazení Dalmácie v r. 1808.

V polovině 15. století Dubrovnik, ležící na neklidném pomezí křesťanského a muslimského světa, usiloval o novou ochrannou alianci buď se zeměmi západní Evropy, nebo s osmanskou říší, která v té době mocensky pronikala hluboko na Balkán. Republika tak pokračovala v diplomatické strategii *sette bandiere* (sedmi vlajek) – termín odkazující na paralelní smlouvy dovedně navázané se sedmi mocnostmi: papežským státem, Benátkami, španělským, uherským a neapolským královstvím, osmanskou říší a osmanským gubernátem v Alžírú. Nejednotná Evropa, jejíž mnohé země ani nebyly pod přímou hrozbou Turků, nezaručovala patřičnou ochranu, a tak se dubrovnická republika uvázala osmanské říši. Mezi důsledky tohoto pragmatického kroku byla nejen možnost udržet si bezpečnostní záruky a obchodní výsady, ze kterých těžily obě zneprátené strany, ale především uchovat si svobodu – to vše za cenu ročního poplatku 12 500 zlatých. (V té době svobodný Dubrovnik proslul vy-

sokým počtem dvojíých agentů, špehujících na obou stranách rozděleného světa, avšak jak Evropa, tak i osmanská říše ochotně tolerovaly tento vzájemně prospěšný stav.)

O NĚCO LÉPE NEŽ JINDE

Dubrovnická republika měla tradičně velmi liberální uspořádání a humanistický charakter. Obchodní výsady a záruky v poměrně bezpečném, svobodném prostředí přitahovaly i rostoucí počet židovských přistěhovalců, od přelomu 15. a 16. století zejména sefardské exulanty z Pyrenejského poloostrova a obchodníky z osmanské říše. Přítomnost Židů (a existence jejich modlitebny) v Dubrovniku je zaznamenána od r. 1356, o padesát let později stála ve městě synagoga. Prvním židovským občanem republiky byl Katalánc J. F. Bonaventura (1451), v r. 1546 městský senát jednohlasně odsouhlasil založení židovského ghetta,

pro něž byla vyhrazena ulice Lojarska (dnes přejmenována na Žudioskou), jež je souběžná s ulicí Kovačkou, pro změnu vyhrazenou tureckým kovotepcům z osmanské říše.

Po vydání papežské protižidovské buly Pavla IV. *Cum nimis absurdum* roku 1555, která situaci Židů v křesťanské Evropě výrazně zhoršila, se do tolerantního Dubrovniku uchýlila další generace *conversos*, mezi nimi prominentní lékař a objevitel krevního oběhu Joao Rodrigues de Castelo Branco (1511–1568), známý též jako Amatus Lusitanus, a jeho vrstevník a přítel Diogo Pires (Didacus Pyrrhus Lusitanus, známý jako Jacobus Flavius Eborensis, 1517–1599), humanista a básník, píšící v latině. O shovívavosti a liberálním charakteru dubrovnické republiky svědčí i skutečnost, že *conversos* se zde otevřeně navraceli k židovské víře a jak Amatus Lusitanus, tak Didacus Pyrrhus Lusitanus tu znovu působili pod hebrejskými jmény Chaviv a Isaia Cohen. I v Dubrovniku však museli Židé nosit viditelné označení (červené nebo žluté pokrývky hlavy) odlišující je od křesťanů (výnos z r. 1540, z něhož byl Didacus Pyrrhus vyňat dispenszem z r. 1572) a jejich činnost zůstávala pod kontrolou katolické církve.

Již na začátku 18. století směli Židé bydlet mimo ghetto, což bylo patrné privilegium ve srovnání kupříkladu s Benátkami, kde jim ve stejné době hrozily právní postihy za pouhé přenocování mimo území ghetta. V r. 1808 pak francouzský maršál de Marmont, který velel obsazení Dalmácie napoleonskými vojsky, zrušil všechna diskriminační opatření proti místním Židům, a garantoval jim tak úplné zrovnoprávnění. Tyto výsady však trvaly pouhých sedm let, než byl Dubrovnik připojen k Rakousku-Uhersku.

JEDENÁCT DOMŮ V ŽUDIOSKÉ

Původní ghetto v dnešní Žudioské ulici nebylo velké: mělo jedenáct domů a synagogu, všechny objekty byly propojeny vnitřními chodbami, od okolního města byly odděleny branami. Dnes židovské obci patří jediná budova (Žudioska č. 5), v níž se nachází židovské muzeum a nad ním prostory Staré synagogy z r. 1408, nejstarší sefardské synagogy na světě a po pražské Staronové druhé nejstarší v Evropě. Stará synagoga byla po katastrofálním zemětřesení v r. 1667 zrekonstruována ve vznešeném barokním slohu, nejpatrnějším na vyřezávaném pozlaceném svatostánku pod draperiemi z vínové rudého sametu, před níž visí na řetězích bronzová olejová svítidla dekorativního sefardského stylu. Pozoruhodné jsou i prostorná bima a ženská galerie, připojená k původním prostorům přestavbou patra sousedícího domu.

Synagoga přestála s malými poškozeními ustašovský režim, italskou a německou okupaci města za druhé světové války, svitky Tóry a vzácné ceremoniální předměty a textilie přečkaly válku v úkrytu u chorvatských příznivců obce. Budova však byla těžce poškozena dělostřeleckým a minometným ostřelováním během ničivého obléhání Dubrovníku jugoslávskou armádou v letech 1991–1992; sakrální předměty byly opět odvezeny do úkrytu, tentokrát do newyorské Yeshiva University. Ta je však po válce několik let odmítla vrátit dubrovnické obci s tím, že se o ně nemá kdo starat. V r. 1998, po dlouhém soudním sporu, předměty putovaly zpět do Dubrovníku a synagoga byla zrestaurována do současné podoby.

V malém muzeu o podlaží níže je možno zhlédnout více než 700 let starý svitek Tóry neurčitěho původu (buď ze Španělska, nebo z Francie), faksimile dokumentů o založení ghetta, udělení prvního občanství, ocenění Diogu Piresovi za báseň věnovanou dubrovnické vládě, povolení Amatu Lusitanovi k vykonávání lékařské praxe či povolení, díky němuž směla Beatrice de Luna, neboli Doña Gracia Mendez či Hanna Nasi, projíždět městem. (Doña Gracia byla nejvlivnější a nejmajetnější židovskou obchodnicí a bankéřkou 16. století, jež vybudovala širokou síť na podporu *conversos* v exilu a spolu se svým synovcem a zetěm Josefem Nasim byla, více než tři století před Herzlovou vizí *Židovského státu*, autorkou neuskutečněného projektu na vytvoření autonomního židovského území v Tiberiadě.)

Z novodobých dokumentů je v muzeu vystavena řada ustašovských vyhlášek z počátku druhé světové války, dokumentujících, jak režim postupně Židům upíral

občanské svobody. Jsou zde dokumenty o povinném značení oděvů, firem, obchodů a kanceláří, o omezení pohybu po městě, vyhláška zákazu nočního vycházení společného pro Židy, Srby, členy prosrbského svazu Mladé Jugoslávie a jugoslávského Sokola, nařízení o povinném odevzdání rozhlasových přijímačů, automobilů, zákaz vstupu do restaurací, kaváren a na veřejná koupaliště, zápis o zabavení majetku obce z r. 1941 aj.

Za hradbami starého města na předměstí Boninovo asi čtvrt hodiny chůze na západ od městské brány Pile leží obezděný židovský hřbitov s přibližně dvěma sty náhrobky, který roku 1911 nahradil původní, dnes již neexistující židovský hřbitov z r. 1652 na východním předměstí Ploče. Náhrobky v Boninovu jsou buď tradičně sefardské, s vodorovně položenými kameny, s hebrejskými nápisy, některé s tureckými ornamenty slunce, měsíce a hvězd, nebo postavené vzpřímeně, podle aškenázské tradice, s nápisy v latině.

POSLEDNÍCH SEDMNÁCT

Nejvíce členů (227) měla dubrovnická obec v roce 1807. Na začátku 30. let žilo v Dubrovníku asi 120 Židů, po druhé světové válce jich zbylo pouze 38, v roce 2001 se při sčítání lidu ve městě s 43 770 obyvateli oficiálně k židovskému vyznání přihlásilo pouhých 17 lidí (tj. zhruba 3,4 % ze všech 495 členů obcí v celém Chorvatsku). Obec stěží shromáždí minjan a nemá vlastního rabína (hostující rabín dojíždí na Vysoké svátky z Maďarska). Malá dubrovnická kehila však zůstává živou součástí bohaté kulturní mozaiky úchvatného pobřežního města a její skromné dědictví jistě stojí za návštěvu.

JIRÍ ZAVADIL

Panoráma Dubrovníku. Foto autor.

RETRIBUCE V ČSR

(dokončení ze str. 7)

kavárna nebyly, ale zákaz pohybu mimo obec byl o tolik osudnější než ve velkoměstě Praze, třeba možnost jet na hřbitov, na pohřeb nebo k lékaři. Byli ghettoizováni daleko dříve, než byli deportováni.

Netvrdím, že Češi jsou odpovědní za holocaust, netvářím se jako nějaký Daniel Goldhagen pro Čechy, není to otázka žádných masivních krvavých zločinů. Ale čeští úředníci se podíleli na perzekuci Židů. Nestáli a v určitých případech ani nechtěli stát stranou. Každý úředník musel dokázat, že nepochází z židovské rodiny. A nejenom úředníci. Každý, kdo měl obchod, na něj musel dát ceduli „Židům nepřístupno“. A tím nevyšli z války čistě.

Lze vysledovat nějaký princip, zda se v některých oblastech chovali lidé k Židům lépe než v jiných, nebo to bylo zcela individuální?

Zkušenosti se hodně liší a nezáleží ani tak na velikosti či poloze měst nebo vesnic. Záleží na tom, zda tu působilo fašistické hnutí nebo kolik tam žilo Němců.

Když Václav Piša, regionální redaktor *Árijského boje*, žil v Čáslavi, byli tu Židé a ti, kdo by jim případně pomáhali, mnohem zranitelnější než ve městě, kde takový člověk nežil a soustavně nepronáročoval „židomily“ a „bílé Židy“. Místní antisemité či udavači ani nemuseli chodit na gestapo, stačilo, když své informace sdělili Pišovi, a ten už je zveřejnil. Aktivní fašistické a antisemitské hnutí bylo v třeba v Červeném Kostelci ve východních Čechách.

Narážíte i na pozitivní zkušenosti, na to, že lidé se nebáli Židům pomáhat, být s nimi v kontaktu?

Ano. Ale většinou ty důkazy pocházejí od nacistů a fašistů, kteří si stěžovali na Čechy, že neposlouchají antisemitské zákony. A takové zdroje jsou problematické. Fašisté měli divokou představivost a často viděli Židy i tam, kde žádní nebyli. Obecně lze mluvit spíš o nepoddajnosti, nikoli o odporu. Záznamy naznačují, že spousta lidí, kteří nebyli židovského původu, ignorovala antisemitská nařízení až do chvíle, kdy za to byli pokáráni. Pak je poslechl. Udání od menšiny se ukázala jako hrůzně účinná cesta, jak donutit většinu, aby se poddala.

Jak se vám pracuje v českých archívech?

Celkově dobře. Archívy jsou až na pár výjimek otevřené a můžu jen chválit archiváře, kteří mi letos opravdu pomohli. Problém je ale v tom, že stále existuje spousta archivních fondů, které jsou nedostupné, protože nikdy neprošly inventarizací. To jsou svazky Nacistické strany Protektorátu Čech a Moravy, materiály gestapa, Vlajky, tohle je nedostupné. Jsou to tisíce kartonů důležitých pramenů a nevíme vůbec, co v nich je.

ALICE MARXOVÁ

MALOMĚSTO KOBIHO OZE

O jedné literární marginálii

Moše, titulní hrdina útlé knížky Kobiho Oze *Moše Chuvato a havran*, kterou letos na jaře vydalo v překladu Terezy Černé nakladatelství G plus G, je typickým reprezentantem izraelské mládeže své doby. Syn narozený v rodině tuniských přistěhovalců žije na malém městě, odbývá si bez nadšení vojenskou službu, místo stálé přítelkyně má jen kamarádku na sex a ve volných chvílích se opíjí lacíným alkoholem a vymývá si hlavu elektronickou muzikou stylu trance. Vedle něj se na stránkách knížky střídá řada dalších vypravěčů, většinou členů rozvětvené Mošeho rodiny, rodičů, strýců a tetiček, bratranců, dokonce zde ze záhrobí promlouvá i mrtvý Mošeho strýc a svérázná figura havrana, rovněž titulní postava románu, který popisuje svět Blízkého východu ze své vlastní bizarní perspektivy.

Kobi Oz. Foto archiv.

Pestrý a rázovitými figurkami zalidněný svět Ozovy knížky je pozoruhodný už tím, že čtenáři představuje jinou tvář Izraele, než na jakou byl doposud zvyklý. Není to Izrael velkých měst, jako jsou Jeruzalém či Tel Aviv, ani Izrael idylického venkova a kibuců. Zobrazena je tu realita chudého maloměsta, kde žijí především příslušníci první a druhé generace orientálních Židů – těch, kteří přicházeli do Izraele v padesátých letech, usazovali se v nepříliš atraktivních sídlištních městech a dodnes tvoří okrajovou vrstvu izraelské společnosti.

DVĚ GENERACE

Kobi Oz, který sám pochází z tuniské komunity a většinu života prožil na takovémto maloměstě (konkrétně v jihoizraelském městečku Sderot), tuto odvrácenou tvář izraelské reality dobře zná a dokáže zachytit její barvitost, živost i každodenní bídu. Rada narážek a odkazů na realie zůstane nejspíše českým čtenářům skrytá, některé výrazné jevy v izraelské společnosti však jasně vyplouvají na povrch. Objevují se tu například nejrůznější náboženské sekty, spojené s prostředím *mizrachim*, orientálních Židů, charakterizované barvotiskovým koloritem a pověřivostí. Se značnou ironií líčí Kobi Oz také nejrůznější módní trendy mladé generace, která se přimyká k různým alternativním způsobům života, například k vegetariánství, nebo se za každou cenu

snází vymanit ze svého prostředí a dosáhnout úspěchu či vyššího sociálního statusu, usiluje o to být evropštější či západnější a na „levantinské“ prostředí, z něhož pochází, pohlíží s despektem a svrchu. Výmluvnou ilustrací života na maloměstě je i groteskní scéna z oslavy bar micva s dýdžejem, velkou žranicí a tragikomickou postavou diskotanečnice, „umělkyně“, která si v touze prorazit změnila příjmení z marokánského Simcha Mualam na typicky aškenázsko-izraelské Jaarit Katz, aniž by si uvědomila, že orientální etnokultura je zrovna v kurzu a dá se na ní slušně vydělat.

Nejvýraznějším sociálním jevem zachyceným v knize je ovšem prohlubující se rozpor generační. Zatímco první generace přistěhovalců, ač se protloukala životem všelijak (a její vzestupy a pády líčí Kobi Oz s vtipem, nadhledem a smyslem pro pozorování pitoreskního lidského hemžení, nikoli nepodobným posmutnělému humoru východoevropských jidiš autorů), hledí do budoucnosti s nadějí a překypuje nezlomnou životní energií, generace mladší – k níž se řadí jak sám Oz, narozený v roce 1969, tak i autorovo alter ego Moše Chuvato – už nenalézá ve světě své místo, propadá se do skepse a neurčité nostalgie. Ta na čtenáře dýchá takřka z každé stránky knížky, jako by autor cítil stesk po jednoduchém domáckém světě, který reprezentuje například Mošeho maminka Viviane, jejíž obzor se omezuje takřka výhradně na vaření a kuchyni (a podle jejich pasáží by se takřka dala sestavit kniha tuniských receptů). Naproti tomu Moše sám se utápí v depresích a svou nostalgickou touhu po mizejícím domově vyjadřuje povzdychem, že zatímco sloužil na vojně, „pokrok i přes všechny sliby dorazil i do Ramly“.

Kobi Oz, který se prostřednictvím svého hrdiny stává jakýmsi mluvčím této „ztracené generace“, je v Izraeli známý především jako hudebník a textař, frontman a zpěvák skupiny Tea Packs. Tato kapela, v Izraeli velice úspěšná již od devadesátých let, je tvořená zástupci nejrůznějších komunit, marocké, rumunské, syrské, jemenské, ruské či polské. Její hudba je právě takovým mixem různých žánrů a etnických motivů a je pro ni charakteristický ironický nadhled, parodie, excentričnost a nadsázka.

Podobný švih a vtip jako hudba a texty Kobiho Oze má i tato jeho literární prvotina, vydaná v Izraeli v roce 1996 (v roce 2002 publikoval Oz ještě román *Malej chuligán*). Kniha je napsána hravým jazykem plným provokativních a neotřelých metafor, které v sobě skrývají mnohé popkulturní narážky. Když si například hlavní hrdina stěžuje na Pánaboha, že jej stvořil jako nemotorného čahouna, takže každé ráno zakopne v koupelně o schod u sprchy, poznamenává k tomu, že „Bůh určitě sedí zrovna u snídaně, jí kornflakes a vždycky se polije, jak se chechtá“. Když se zamýšlí nad bizarními rodinnými osudy, konstatuje s posmutnělou ironií, že „Bůh se chová jako Jules Verne trpící Alzheimerem“.

SVĚBYTNÝ SVĚT

Na podobných drobnostech, slovních hříčkách a jazykové nápaditosti, s níž se ostatně bravurně vypořádává vynalézavý český překlad, je celá kniha postavena. Oz v sobě nezapře písňového textaře; svědčí mu forma krátké vypointované črty. Děj „románu“ – lze-li vůbec pro rozmanitý a halabala poskládaný text takové označení použít – je chaotický, spleť a plný odboček. Některé z vedlejších linií vyprávění, jako například strýčkovy posmrtné monology a popisy záhrobí nebo příběh Elise Zilberbaumové, která se cestou na nákup propadne pod zem a vynoří se po několika dnech poblíž jeřivy s knihou Žalmů v ruce, působí možná až příliš násilně a vykonstruovaně. Přesto snad právě svou absurditou v rámci odlehčeného celku fungují, dotvářejí totiž obraz na hlavu postaveného světa, který se navzdory logice s nezdolnou životní silou valí stále vpřed.

Knížka Kobiho Oze, který mimochodem nemá se svým slavnějším jmenovcem Amosem nic společného, nepatří mezi takzvané „velká díla“ moderní izraelské literatury, je spíše okrajovou, takřka „undergroundovou“ literární marginálií. Přesto lze jen uvítat, že se kniha – ve velice vydařené grafické úpravě s původními ilustracemi Dory Dutkové – dostává nyní do rukou českému čtenáři. Vyznačuje se totiž humorem i neopakovatelnou atmosférou a ukazuje nám, že všechny ústřední i okrajové postavy a postavičky včetně samotného havrana, jenž ve svém světě prožívá strážně podobné těm lidským, utvářejí dohromady barvitou mozaiku světa Blízkého východu, který přes všechny snahy přiblížit se Evropě zůstává svěbytný a jiný.

MAGDALENA KRÍŽOVÁ

(Kobi Oz: Moše Chuvato a havran. Z hebrejštiny přeložila Tereza Černá. Ilustrace Dora Dutková. Vydalo nakl. G plus G v Praze roku 2010. 174 stran, dop. cena 229 Kč.)

PSYCHO-SOCIAL NURSES

Několik otázek pro psychoterapeutku Lydii Tischlerovou

LYDIE TISCHLEROVÁ (roz. Folkrtová, nar. 1929 v Ostravě) odešla po věznění v Terezíně, Osvětimi a v německém pracovním táboře do Anglie, kde vystudovala dětskou psychoterapii ve škole založené Annou Freudovou. Od roku 1962 působila 23 let v londýnském Cassel Centre, v němž spolu s manželem Dr. Salo Tischlerem zavedla dětskou a rodinnou psychoterapii a intenzivně se jí zabývala. Roku 1991 se podílela na založení Evropské federace pro psychoanalytickou psychoterapii (EFPP) a od roku 1993 se angažovala při výcviku odborníků na psychoterapii dětí a adolescentů v České republice. V současné době působí v Britské asociaci psychoterapeutů (BAP) a jako čestná členka České společnosti pro psychoanalytickou psychoterapii. V červnu pronesla v Praze v rámci činnosti Rafael Institutu přednášku na téma „Koncept traumatu dnes a včera“; při této příležitosti jsme jí položili několik otázek.

Paní Tischlerová, vy jste se na konci války ocitla znovu v Terezíně a poté jste se dostala do Olešovic, do dětského tábora, který organizoval Přemysl Pitter. Jak na tu dobu vzpomínáte?

Pan Pitter nás tam přivezl, pak se o nás starala jeho zástupkyně, paní Olga Fierzová. Člověk má takovou nevdechou paměť, já si dodnes pamatuji pocit, když jsme přijeli, první večer, byly tam malé děti, Erna Popperová, já a pár děvčat, a my dostali k večeři krupicovou kaši. Olga Fierzová a Přemysl Pitter měli míchané vejce! Měli něco lepšího než my, což jsme tehdy silně prožívali. Teď vím, že po tak dlouhém hladovění byla kaše šetrná, že se muselo s jídelm opatrně, ale tenkrát jsme to brali velmi citlivě. Podruhé jsem ho viděla, když založil domov ve Štíříně, pozval nás tam na takovou besedu. Začal nám vykládat, že smrt je, jako když člověk přejde do jiného pokoje a svleče si kabát, něco takového, a taky, jak je Pán Bůh dobrý..., to říkal nám po tom všem, co jsme prožili.

Byl to velmi laskavý a věřící člověk, hodně za svou víru trpěl, ale tohle opravdu nebylo naší situaci přiměřené.

Vy jste se tam starala o malé děti?

O sirotky z Terezína, a potom, když jsme se přes výzvy v novinách našli s tatínkem, odjela jsem za ním do Anglie, to byla půlka srpna. Ty malé terezínské děti se pak také dostaly do Anglie, připravovaly se na adopci do Spojených států. Aby se vzpa-

matovaly, žily asi rok v západním Sussexu a staraly se o ně ošetřovatelky vyškolené Annou Freudovou. Při péči o ně vznikla dnes už slavná studie „Pokus ve skupinové výchově“ (Experiment in Group Upbringing), která popisuje situaci těch sirotků: dospělým vůbec nedůvěřovali a žili jen pro ostatní děti v kolektivu, byli pořád spolu, nebylo možné se k nim přiblížit jako k jednotlivcům. Trvalo dlouho, než k dospělým zase získali důvěru.

U Anny Freudové jste později studovala. Co byste o ní řekla?

Anna Freudová byla ochránkyně odkazu svého otce, současně byla vynikající odbornice a organizátorka, ještě ve Vídni založila mateřskou školu pro děti chudých, poskytovala jim jídlo a ošacení a starala se o jejich vývoj. Soustředila se na dětskou psychoanalýzu, čímž se od otce lišila, ten s dětmi nepracoval. Napsala zásadní dílo *Normalita a patologie v dětství*, to je do-

Lydie Tischlerová. Foto A. Marxová, 2010.

dnes uznávaná práce. Za války založila v Londýně domovy zvané Hampstead War Nurseries pro děti, jejichž matky musely chodit do práce. Zkušenosti z těchto domovů pak shrnula v knize *Children without Families* (vyšla dokonce česky roku 1948 v Orbisu). Založila vlastní Hampstead Child Therapy Home a její první absolventky byly ošetřovatelky z původních War Nurseries. Dokázala výtečně skloubit praxi a teorii, péči o děti bez rodičů s výzkumem jejich chování.

Jaká byla osobně?

Byla dost nepřístupná, plachá. Měla svůj okruh kolegyně, se kterými komunikovala. My byli studenti a některé brala jako dobré, jiné ne. Já nepatřila k oblíbeným, protože jsem nerada psala „weeklies“, což byly zprávy, které jsme museli psát o tom,

co se za ten týden dělo v terapii, na které jsme pracovali. Teď musím říct, že to je výborná disciplína, protože když si takto musíte na půl stránky shrnout, musíte přemýšlet, co jste dělali a co s tím dál.

Jak říkám, nebyla moc přístupná, ale jako učitelka byla výborná. Nevedla nás přímo, ale každou středu bylo takové sezení, tomu předsedala, a studenti mluvili o klinických případech. Všechno poslouchala, pak ze všeho materiálu vybrala důležitý bod, v jedné větě shrnula celou patologii léčeného dítěte a komentovala, jestli byl přístup správný, nebo zda-li by se k dítěti mohlo dostat jinak. Nebylo opravdu snad nic důležitého, co by o dětské psychoanalýze nevěděla. Od ní a od jejížačky, Ruth Thomas, se učím dodnes.

Funguje ještě Domov Anny Freudové?

Dnes se jmenuje Středisko Anny Freudové a pracují tam hlavně na výzkumu, který už není založen na její práci. Bohužel byl zrušen i ten výcvik.

Spojila jste profesionální život s londýnskou nemocnicí Cassel. Co považujete ze své práce za nejvýznamnější?

Na nemocnici Cassel bylo pozoruhodné, že když se tam v 60. letech přicházely léčit matky nějak zasažené porodem nebo životem s problémovým dítětem, tehdejší ředitel rozhodl, že nemá cenu je léčit, aniž bychom se současně nezabývali i symptomem, tedy samotnými dětmi. Tenkrát se věřilo, že když se zlepší stav matky, zlepší se i dítě. Jenže nevzali v úvahu, že když se vyléčí matka, starším dětem už to nepomůže, s těmi už se muselo pracovat samostatně s pomocí dětských psychoterapeutů. Pak už chodily samotné děti, matka jen jako doprovod.

Seznámila jsem se tam se svým budoucím manželem Salo Tischlerem, společně jsme založili i ambulanci péči. Časem oddělení rostlo. Vybudovali jsme tam dětskou a rodinnou psychoterapii a současně jsme průběžně školili ošetřovatelky. Říkáme jim „psycho-social nurses“. Důležité bylo, že ony nesměly převzít péči o dítě, i když si matka nevěděla rady, musely jí pomoci, jak se k dítěti chovat, být vedle ní, nesebrat jí roli matky. Když se člověk podívá na motivy, proč jdeme do těchto záchranných povolání, obvykle chceme někoho „zachránit před špatnou matkou“. To nemá s realitou nic společného, ale někde na dně to vždycky je, takové to „já budu lepší máma, než jsi byla ty, a ukážu ti, jak se zachovám“. To jsou nevědomé motivy, které si ale pečovatelky musí uvědomit, aby těm skutečným matkám mohly pomoci, ne jen reglementovat. **am**

Kobi Oz:

MOŠE CHUVATO A HAVRAN

Havran

LEŤ, PTÁČKU, PŘETNI OBLOHU DŘÍV, NEŽ ROZETNE NĚKDO TEBE

Cítím všechny kosti v těle, svá dlouhá černá křídla. Prořezávám vzduch jako král světa. Teď už jsem skoro tak šikovný jako máma a táta. „Běž, vypadni, odleť nám z očí. Najdi si nějaké jiné místo. Už jsi nám vyjedl úplně všechno. Tak dost, jsi dospělý, přišel čas, aby ses konečně otrkal. Bylo to milé, ale jestli nevystřelíš, tak tě máma klovně do hlavy a ty víš, s jakým potěšením kroutí vrabčákům krkama. Hni se, leť, ptáčku! Přetni oblohu dřív, než rozetne někdo tebe. Severně odtud je smetiště, možná si tam najdeš i kamarádku. Podívej se na své peří, ty duševní mrzáku. Už jsi velký kluk, troubo, proč jsi ještě tady? Trochu se do toho letu opři, protože jinak si Vysocí, lidští synové, budou myslet, že jsi slepice, zaříznu tě, uvaří a snědí tě k večeři.“ Proslav mých otravných rodičů.

Mají mě rádi, chtějí, abych se konečně postavil na vlastní nohy a dařilo se mi dobře.

Narodil jsem se na sloupu elektrického vedení v městečku Vysokých, čtyři normální a jeden obzvláště veliký bratr, tenhle obr, podlý kur, řekl jsem rodičům aspoň stokrát, to není havran, je to něco jiného, vydává jiná zvuky. Peří má ošklivé. Otylý je jako velikánský holub. Táta mi nevěřil a tenhle ten tlustoprdí „bratr“ ovládl hnízdo. Sežral nám všechno jídlo. Tak během dvou týdnů umřeli všichni moji bratři hlady a i potom do nich dál ten špekoun kloval, dokud je máma nevyhodila z hnízda ven. Já měl v našem vystlaném hnízdě slušný koutek, za zády toho padoucha, rodičům se po většinu času dařilo mě krmit, táta mi nosil zvláštní hračky, lesklé, průhledné, třpytivé, byl jsem hladový, ale díky těm hračkám neskonale spokojený. Byla to jediná věc, která na tomhle světě patřila jenom a jenom mně, to tučné pískle, které se nazývalo mým bratrem, se chtělo jen cpát. Já se živil zbytky a miloval zábavu. Když cvalík zrovna neprudil, máma mi ze svého zobáku podstrkovala měkké kousky masa a já jedl a čekal, že se táta vrátí s nějakou třpytivou zátkou anebo průhlednou kuličkou. Ten olezlý špekoun s chomáčem peří mi pořád strkal křídla do obličejů. Když jsem byl dostatečně silný,

vylítával jsem z hnízda, trochu se protahoval, brouzдал kolem a vyčkával, až ten kus půldruhého ptáka usne, a pak jsem vklouzával zpátky do hnízda. Teď už jsem velký. Lítám vzduchem a plachtím nad domy Vysokých, nad jejich blyškajícími se auty. Najednou se ocitám v poušti, největší šperk svítí nade mnou a volá mě, abych přišel a vzal si ho. Jak k němu stoupám, tak přede mnou couvá, čím víc se vzdaluju od země, tím víc mě ten blyštivý oslepuje

a ustupuje, těžce oddychuju a docházím k závěru, že musím dát rodičům za pravdu, jsem ještě moc mladý na to, abych dosáhl tohoto impozantního světlotetu. Klesám a dívám se na poušť pod sebou.

Všechny příběhy naší náboženské tradice, které mi máma vyprávěla, odsud vypadají jako pravda pravdoucí. Svět je obrovitý velbloud s tisíci hrbů a my všichni jsme klíšata žijící na jeho kůži. Táta mi jednou velblouda ukázal, dvouhrbou kreaturu barvy zředěného medu. Poletovaly nad ním mouchy jako havrani nad pouštní půdou. Máma měla pravdu, jsme sběrači zbytků nad obrovským velbloudem, světem.

Moše Chuvato

NA POHŘBU V KIRJAT GAT

Strejdu Charlieho jsem naposledy viděl předtím, než jsem narukoval. U vstupu chyběly žárovky. U sousedů naproti, rodiny Gabajových, která má na ocelových dveřích požehnání domu ortodoxní strany ŠAS, poslouchali náboženskou básně rabi Mordechaje Buzagla. Strejdovy dveře byly pootvěřené, ale pro všechny případy jsme zaklepli, strejda se v nich objevil s vyděšeným výrazem a rychle se odbelhal přinést židle od sousedů seshora, železné židle z černo-červeného umakartu. Mezitím jsme si všimli, že ani on nemá žárovky, okna

jsou rozbitá a na místo, odkud dovnitř pronikal vítr, nalepil někdo igeliták. Jeho matrace ze sochnutu, židovské organizace, byla propálená od cigaret a v celém bytě byla cítit moč.

Zaměstnanci Obnovy měst nabarvili všechny bloky na růžovo, bleděmodro a fialovo. Nákladáky složily koberec zelené trávy, aby ji pak zasadili do červené jílovité půdy, kterou přivezli před týdnem.

Děti z kroužku kreslení mládežnického centra jaro hlasitě prozpívaly, zatímco malovaly usmívající se Šmouly modrými barvami na žluté stěny krytu téže čtvrti, za několik měsíců přijdou z radnice zasadit macešky po stranách cestiček, jako to udělali u nás v Ramle.

Zaprášený byt byl plný smradu z cigaret značky Jet, které obchod dovážel výhradně jen pro strejdu Charlieho. Ten tolik krásný oud ležel, posetý skvrnami od čokolády a jiné špíny, vedle začouzené sochnufácké postele.

Když jsem přivykl prachu, uviděl jsem ušpiněné zdi a vedle jeho postele černé fleky.

Strejda Charlie vešel, rošťácky se usmíval a snažil se mě rozesmát šilháním. „Charlie, jsem už ve dvanácté třídě, a kromě

toho, kde máš baret? Šilhání bez té jeho šňůrky nefunguje.“

Strejda vrhl tragicky smutný pohled jako Charlie Chaplin v odvykacím ústavu a hledal všude možně, ale baret nenašel.

Viděl jsem, jak se mám v očích zaleskly slzy, vyběhla ven do obchodu. Strejda Charlie byl vyhublý až na kost, prsty měl spálené od nikotinu a kouřil jak zjednaný, koncem jedné cigarety si připaloval druhou. Stal se cigaretovou planetou. K novému životu zapaloval jednu cigaretovou generaci za druhou, opravdová cigaretová evoluce. Kdyby bylo jeho kouření genetickým procesem, pak by cigarety slezly ze stromů už dávno a vyvinuly vlastní inteligenci.

Charlie Corfati je pánem světa cigaret značky Jet.

U srdce mě píchlo pokaždé, když si strejda Charlie odklepl anebo típl cigaretu o oud. Znovu tenhle nástroj uslyším hrát už jen v představách. Dneska už nemá dokonce ani struny. Strejda Charlie mi nabízí poslední lžičku kafe, které seškrábal ze dna plechovky kávy, co vyrábí firmaELIT. „Sladit není dobrý,“ říká Charlie a myslí tím, že nemá doma cukr. „Já už dneska jedno kafe měl,“ povídám a kohoutek vydává zvuk jako při odstávce vody. Charlie plácá nesmysly tou svou špatnou hebrejštinou, znovu se pokouší o legraci, dělá obličej

jako vystřížen z komedie Pan Leon a napodobuje divokého holuba. Chce se mi umřít, zahrabat se do jedné z hromad písku organizace Amidar a schovat se tam jako kočičí hovno.

Máma se vrací z obchodu s kýblem a čisticími prostředky, chce vytrít. Jde ke kóhoutu, ale neteče voda, klepe u sousedů a křičí „Paní Gabajová, pane Gabaj,“ ale oni jen zesílují kazetu Mordechaje Buzagla a dělají, jako že neslyší. Ze schodů jde dolů tlustá Gruzínka, vidí moji matku s prázdným kýblem a gumovou stěrkou na podlahu, beze slova bere kýbl nahoru a za chvíli ho nese zpátky plný vody.

„Mockrát děkuju, paní,“ říká máma a má na mysli: díky, ale je škoda, že jste si v Izraeli nezvykli se trochu víc sprchovat a občas používat toaletní vodu, to by mohlo kapku vylepšit celkový obraz vaší komunity.

Dvě ženy, co se jedna s druhou nedomluví, rychle myjí byt strejdy Charlieho a během čtvrt hodiny nás oba vyhazují s krabicí begemonu na ulici hemžící se dětmi a kriminálníky.

Vidím, že radnice sem umístila laminátové lavičky, ale hromadu slupek od pražených semínek neuklidil nikdo, zůstala vedle železného zábradlí. Radniční lavičky se tu neujaly, všichni dávají přednost sezení na místním krytu.

Uvidíme, jak dlouho vydrží macešky, které tady vysadí.

Když se moji rodiče tu hroznou zprávu dozvěděli, plakali celou noc a já si pustil do walkmana trans a usnul jako mimino, nic mi nevymastí mozek na několik hodin tak jako trans. V šest ráno jsem uviděl Jichaka v uniformě poručíka, jak se usmívá svým typickým úsměvem zpod úžasného kníru, jediná přežívající mánička ze sedmdesátých let. Bere nás v armádním subaru E10 do domu smutku v Kirjat Gat. Celou cestu se na mě zubí plastický obličej tančící na pružině na palubní desce a pod ním je napsáno „Don't worry, be happy!“.

A nad tím vším je zavěšený stromček s vůní borovice, patřící příslušníkovi golanického pluku.

Venku je krásný jarní den, mandlovník je v plném květu, přírodní koberce jsou žluté tečkované chryzantémami, vztyčené sloupy elektrického vedení a moderátoři armádních vln dávají průchod veselí z rádií projíždějících aut.

Můj strejda Charlie zemřel, jedeme na pohřeb.

Viviane Chuvatová

BŮH UDĚLAL TYKVI KERAMICKOU SLUPKU

Šakšuka, včera jsem ji svému nemocnému synáčkovi udělala, Moše šakšuku prostě

miluje. Jen ji uviděl a zdravá barvička mu stoupla do tváří. Není nad máminu šakšuku. Oživuje i mrtvé. Moše má naše jídlo rád, Tunisan jak poleno, pravý a nefalšovaný. Připravuju fricassé, Moše dostal opušťák, chudáček, asi je trochu nemocný. Fricassé mu udělá dobře.

Všechny věci, které budu vařit, musím nejdřív namočit. Vytahuju kousek oranžové tykve zabalené v přilnavé plastové folii, dobrý nápad, tahle folie, skvěle tykev chrání. Kdysi jsem tykev kupovala čerstvou, vždycky jen jeden den předem. Dneska se může dát do ledničky, tahle folie se na ni totiž těsně přilepí, a tak ji udržuje čerstvou.

Musí se koupit kus tykve, je to obrovitá zelenina, ještě větší než meloun. Když ji kupuju u stánku na našem trhu v Ramle, věřím tomu, že je to ta z pohádky o Popelce, jak jela v tykvi namísto v kočáře. Protože tykev je to opravdu veliká. Teď se musí udělat důlek, odstraňuju oranžové

vlasý a také pár semínek, krájím hladkou kůru. Bůh udělal tykvi keramickou slupku, hladkou a přiléhavou, buď požehnan On i jeho jméno. Slupku loupám. Zbývá mi oranžové maso. Do staré bílé mísy, mám ji asi tak z padesátých let, krájím dýni na kostičky a pak je v míse myju. Přendávám je z mísy do hrnce, zaliju vodou a hrncem stavím na plyn. Sporák jsem pokrýla staniolem. Vypadá čistě, vydrží takhle měsíc a vůbec se nezamaže. Pokud mi něco při vaření vyprskne na sporák, hned to utírám a alobal zůstává čistoučký. Za chvíli je svátek Pesach, pak ho vyměním za nový.

Ráno jsem Mošemu přinesla čaj s mátou a marokánské sušenky Ar'aif, prosila jsem ho, aby šel k doktorovi. Můj synek je opravdu hodný kluk. Když ho o něco

poprosíte, udělá to. Skoro vždycky. Většínou. Vydal se na středisko, poslouchá mámu a tátu, proto mu chystám překvapení, teplé fricassé. Pochutná si i můj manžel Cion a Moše jakbysmet. Jenom chudák ženská s tím má plné ruce práce. Jiftach byl jediný, kdo neměl moje jídla rád, miloval čínu, italskou kuchyni, jídla venku, nebyl ani Tunisan ani Alžírán, Jiftach byl Izraelec.

Náš Moše je zato opravdový Tunisan, zbožňuje ostrá jídla, přidává si harisu, pije čaj. Jeden Izraelec citlivka, druhý apatický Tunisan. Měla jsem dva syny. Nakonec mi zbyl ten mouchy-snězte-si-mě.

Myju brambory, několik mrkví a vejce. Nejdřív to všechno odkládám do mísy a pak přendávám do starého hrnce, dědečka, kterého používám jen na přejití zeleniny varem. Před spoustou let se tenhle hrncem zespuodu připálil. Už je jenom na zeleninu. Je azurově modrý. Pěkně zeleninu skládám na dně. Zalívám všechno vodou a začínám vařit, nejdřív na mírném ohni, aby se mi nerozprskla vajíčka, později oheň zesílím a hrncem přikryju pokličkou.

Každý hrncem má svou pokličku. Myslím, že nám došel nakládaný citron. Ne, tady je, sklenici jsem našla v ledničce.

Teď už u nás doma vůbec nemáme mléčné výrobky. Jiftach je miloval, jakmile měli v minimarketu nějakou novinku, hned jsem mu ji koupila, znala jsem skoro všechna jejich jména: Milky, Dani, devítiprocentní cottage, uměla jsem hodně názvů. Tunisani z naší komunity nemají tyhle věci rádi, Cion jenom vidí máslo a hned je zhnusený. Takhle to u nás v komunitě chodí. V Tunisu totiž nebylo košer mléko, takže se namísto sýrů jí nejruznější ryby. Ani Moše nemá mléčné výrobky rád, ačkoliv se narodil v Izraeli. Já si občas dám čokoládový dezert Dani, nescafé s kapkou mléka a plátek tvrdého sýra, teda když zbyde. Když Cion nebyl doma, dojíždala jsem, co po sobě Jiftach nechal. Cion nerad vidí, když tyhle potraviny jím, zdá se mu to divné. Dneska se procházím po minimarketu, a jakmile se přiblížím k mrazicímu boxu s mléčnými výrobky, hned chci něco Jiftachovi koupit, ale pak se upomínám a zalije mě vlna lítosti. Podívejte se do naší ledničky teď, nic mléčného v ní nenajdete. Jenom zeleninu, saláty, chumus, olivy, ale žádné mléčné výrobky.

Teď je čas na těsto.

(Otištěné ukázky z knihy Moše Chuvatová a havran přeložila Tereza Černá. Ilustrace Dory Dutkové jsou rovněž převzaty z knižního vydání.)

MĚSTEČKO BRTNICE

aneb *Blázen, kdo nemá statek na Moravě*

Brtnice (německy Pirnitz), městečko ležící 15 km jihovýchodně od Jihlavy, odvozuje svůj název od brtě. Tak se říkalo dutým kmenům, ve kterých se usazovaly včely a kam na med chodili lidé i medvědi.

Medvědům se na základě této záliby říkalo brtníci – a brtnictví je také středověký výraz pro včelařství. Jedná se tedy o jedno z míst, jaká kronikáři s oblibou v analogii k biblické charakteristice Země zaslíbené charakterizují jako místa oplývající mlékem a medem (*erec zavat chavav udvaš*, 2M 3,8 a jinde). Právě na odvěkou židovskou zálibu v medu, prokázanou v poslední době i archeologickými vykopávkami v Tel Rechov, apeloval při přípravě exodu z Egypta Mojžíš a jistě tím přesvědčil mnohé váhající.

Proto nás nemůže překvapit, že v Brtnici je už od 14. století doložená židovská obec a že po roce 1424 se sem z velkoměstské Jihlavy a po roce 1454 i z jiných královských měst Moravy spousta Židů s chutí nastěhovala. Že byli z původních obydlí úředně vyhnáni, je sice také pravda, ale – s odstupem času – se dá říci, že i odchod z Egypta byl souběhem více okolností. V každém případě v tom med svoji roli prokazatelně sehrál. Vždyť ještě v roce 1670, kdy císař Leopold doporučil vídeňským Židům pobyt na venkově, se někteří z nich v Brtnici objevují. Veliká je přitažlivost strdí.

MĚSTEČKO

Samotná Brtnice, půvabné malé městečko, ve kterém se zachovalo vedle řady krásných stavebních památek i hodně z atmosféry uplynulých časů, je poprvé připomínána v roce 1234, kdy ji král Václav I. daroval tišnovskému klášteru. Od roku 1410 ji získali a po dalších dvě stě let vlastnili Brtničtí z Valdštejna, kteří tu vybudovali hrad, ve druhé polovině 16. století přestavěný na renesanční zámek, a kostel sv. Matouše. Po bitvě na Bílé hoře byl majitel brtnického panství Zdeněk z Valdštejna jako horlivý protestant a účastník

stavovského povstání zatčen a uvězněn na Špilberku, kde brzy nato zemřel. Panství s městečkem získal generál císařských vojsk Rombald Collalto, pocházející ze

Zámek, pohled z mostu u radnice.

starého benátského rodu. Jeho potomci sídlili na brtnickém zámku až do konce druhé světové války. Postavili tu pro řád paulánů klášter a řadu dalších budov církevního i světského charakteru, které spolu s renesančními, barokními i později postavenými měšťanskými domy a dvěma starými mosty přes říčku Brtnici vytvářejí celek, který patří k tomu neautentič-

tějšimu, co se u nás z minulých dob zachovalo. Italští architekti, kteří pro Valdštejny i Collalty stavěli, ovlivnili svým stylem i menší stavby, na kterých se přímo nepodíleli. Výsledkem je kompaktní historické jádro, které svou stavební dispozicí a malebností připomíná některá městečka ve Středomoří, zejména v Itálii.

ŽIDÉ

Friedrich Torberg v úvodu ke knize *Die Tante Jolesch* o protagonistech svého díla říká: „Jejich vlastí byly země někdejší habsburské říše, v tom černožlutém kulturním koláči tvořili pořádně velkou výseč, a tedy představovali dva dílce západoevropské civilizace, které zaručeně zanikly: c. a k. monarchii a její židovské občanstvo.“ Autor má bohužel pravdu, platí to pro Brtnici a až na malé výjimky i pro celou Moravu.

Dnes už tu nenajdeme asi nikoho, kdo by mohl být členem dříve početné obce, opuštěnou synagogu ještě stál režim zbořit na poslední chvíli v roce 1988, a tak jen dva židovské hřbitovy za městečkem, obklopené lesem, jsou úze-

mím, které si zdejší souvěrci ještě udrželi.

Centrem židovského okrsku byla synagoga, postavená v roce 1629 a přestavěná roku 1888. Stála na rohu ulic Židovské (dnes Legionářské) a Pod strání. Existovala i židovská škola, v rabínském domě, který byl zbořen spolu se synagogou. Německým jazykem se v ní vyučovalo od roku 1872 až do konce první světové války. Pak, po smrti Josefa Glasera, který ji vedl několik desetiletí, zanikla a židovské děti začaly chodit do místní české školy.

V polovině devatenáctého století žilo v Brtnici 540 Židů. Ke konci 19. a v počátcích 20. století však nastal výrazný pokles – pravděpodobně odchodem Židů do větších měst. V roce 1900 počet poklesl na 142 a roku 1921 na 76 osob. Po odchodu rabína Abrahama Kurzweila z Brtnice do Třeště (1926) byl pro tyto dvě obce vytvořen společný rabinát.

Zachovaný seznam Židů bydlících v Brtnici z roku 1941 obsahuje celkem 38 jmen. Muži, ženy, děti. Na seznamu je poznámka tužkou, že „v květnu 1942 se odstěhovali až na Adolfa Picka“. Jiné zdroje uvádějí, že do Terezína bylo hromadně vystěhováno 48 či 49 osob. Nejmladšímu deportovanému byly tři roky, jmenoval se Jiříček Herrmann. Nejstarší byla 93letá slepá Marie Kasmacherová. Všichni až na dvě výjimky v koncentračních táborech zahynuli.

ZEMĚ MLÁDÍ

Jedním z mála brtnických Židů, kteří se zachránili, byl Vilém Pachner, kterému se podařilo emigrovat do USA. Z dopisů, které si po válce vyměňoval se svým brtnickým přítelem Josefem Křivánkem, stojí za to citovat: „Věř mi však, a to vím, že vě-

„Židovský“ most v Brtnici.

říš – že nikdy z rodné Brtnice nejsem daleko. Vždyť doufám, že je to všechno v té mé práci. Všecky ty pole, ty stezky a kopce rodného kraje. To jsou přec ty moje linie. Tam doma v Brtnici to vše začalo a skončí to jen mojí smrtí. Moje celá životní práce je tak úzce spjatá s tím naším rodištěm. Proto jsem přijel a zase se vrátil. Vždyť to tam miluji, ač jsme na druhé polokouli. Tam jsem přece zůstat nemohl. Lidé, ze kterých jsem vzešel, byli považováni za krysy, které je nutno co nej-

rychleji a jakýmkoli způsobem vyhubit. Já uprchl a zachránil si život. Teď už mám domov zde, vždyť už jsem tu skoro 37 let. Když jsem opustil milovanou zem, bylo mi 24 let. Teď už bych nechtěl jinou, tomu přece rozumíš. Kdyby nebylo Ameriky, tak bych to byl dostal jako ti všichni moji drazí. A tak se vracím do Brtnice, toho údolí mého mládí – do nejkrásnějšího času – do země mládí. A tak nevědomě člověk chce tam najít, co tam není, co tam nemůže být. Hledám tam ubožáka Karla, kterému bylo jen 18 nebo 19 – hledám rodiče a pochoptitelně nenajdu. Vždyť už čas prchá a já jsem starý a oni už by nebyli. Tak tam mám Tebe, Pepíčku, posledního z té mé rodiny. ... Když si ten slunečný svět mládí představím, tak je tam rodina, krám, ten dům, jsi tam přirozeně i Ty.“

TETA JOLESCHOVÁ

Je příjemné a uklidňující procházet se po rozlehlém náměstí, rozděleném říčkou Brtničkou na dvě části. Vedle jiných zajímavých staveb tu stojí i rozložitý a starobylý dům, který je dnes věnován životu a dílu Josefa Hoffmanna (1870–1956), světově proslulé vůdčí osobnosti vídeňské secese a tvůrci moderního designu, který se tu narodil a pravidelně tu trávil letní prázdniny. Od mostu u renesanční radnice, která je zakrytá obrovským atikovým štítem s cimbuřím, se po proudu říčky dostaneme k mostu pod zámek, k „židovskému mostu“, jak se mu dodnes říká. Je zajímavé, že šest barokních soch je umístěno po obou stranách na polovině mostu, která byla považovaná za křesťanskou. Na té druhé, „židovské“, žádné sochy nejsou. Scenerii mostu se zámek v pozadí se říká „brtnické Hradčany“.

Na vyvýšenině proti zámku stojí menší bílá kaple, ozdoba městského panorámatu a svědectví toho, s jakým citem dovedli její barokní stavitelé zasadit stavbu do krajiny. Za ní býval nejstarší židovský hřbitov, který vrchnost nechala zrušit někdy před rokem 1600. Důvodem podle tradice bylo, že hraběnka Kateřina Zajímačka z Kunštátu, manželka Hynka z Valdštejna, pohled na hřbitov ze zámeckých komnat prostě nesnášela.

K novému hřbitovu, založenému bezprostředně po zrušení starého (nejstarší

nápis je z roku 1672), trvá cesta od „židovského mostu“ necelých patnáct minut. Má pěknou polohu na severní straně mezi silnicí a lesem a nachází se severovýchodně od města. Vzhledem k tomu, že v polovině 19. století byl už zcela naplněn, zřídila brtnická obec v bezprostřední

Brtnice, pohled od zámku. Foto na této dvoustraně Jiří Daniček.

blízkosti hřbitov třetí. Sloužil Brtnickým až do roku 1942 a nějaký čas ho k pohřbům využívali i Židé z Jihlavy. A právě na tomto nejnovějším hřbitově najdeme mezi více než dvěma sty zachovalými náhrobními kameny několik náhrobků s nápisy, které oznamují, že pod nimi jsou pochováni Joleschové.

Torberg píše: „Pokud jde o samotnou tetu Joleschovou, za vědomost o její existenci – a o mnohých výročí, o nichž se traduje, že je vyslovila, vděčím tomu, že jsem se seznámil s jejím synovcem Franzem, milým a všemi hýčkaným oddenkem jedné průmyslnické rodiny, která původně pocházela z Maďarska, už dlouho byla domovem v jednom z ostrovů německé menšiny na Moravě a dobrala se značného blahobytu. ... Často jsem býval hostem v jejich moravském rodinném sídle – Blázen, kdo nemá statek na Moravě,“ říkávalo se v cynickém a sebeironickém žargonu těch kruhů – a srdečně se s ním přátelil. Skoro v každé z těch velkých rodin, co měly nepočítaně členů a přes Vídeň a přes Prahu, přes Brno a přes Budapešť se většinou po celé rakouské i uherské polovici říše, existovala buď tako-

vá teta, nebo babička, jejíž trefné, dílem vtípné, dílem hlubokomyslné výroky citovalo veškeré příbuzenstvo.“

Alespoň jeden z těch „aforismů stran životní moudrosti“ za všechny:

Když jednou kdosi položil tetě Joleschové otázku, jaké že je její oblíbené jídlo, nevěděla, co by odpověděla. „Ale na tos už přece musela přijít, co ti nejvíc šmakuje,“ trval na svém tazatel. Ne, o takové věci se ona nestará, replikovala stejně zatvrzele teta (vlastně neřekla „věci“, nýbrž „nesmysly“ a de facto „hovadiny“).

Zmíněný zvědělec však ani po několikerém „proč“ a „proto“ nepovolil a své dotazování – alespoň se tak domníval – vyhrotil do podoby, z níž nebylo úniku.

„No tak si představ, teti – Bůh uchovej, aby

se to stalo – , že dejme tomu sedíš v hospodě a víš, že ti zbejvá už jen půlhodinka života. Co si dáš k jídlu?“

„Něco hotovýho,“ děla teta Joleschová.

Možná jsou na brtnickém hřbitově pouze příbuzní proslulé „Tate Jolesch“, která v knižní podobě a s podtitulem „Zánik evropské kultury v anekdotách“ okouzila už tolik čtenářů. Ale i tak je tady jméno Jolesch jako poukaz k naší společné rakousko-uherské minulosti a k jejímu židovskému (i ne-židovskému) občanstvu nějak zvláště v logice věcí i místa. V Brtnici se usídlila minulost způsobem, který se vymyká logice času a zapomínání. To, po čem se nám stýská a co se Torbergovi v jeho „knize stesku“ podařilo zachytit a uchovat, je tady v různé míře přítomno. Vnímavý návštěvník si to uvědomí ve chvíli, kdy zapomene na

Jeden z náhrobků Joleschů na nejnovějším hřbitově.

poučení a fakta a nechá se vést klikatou a zdánlivě nikam nevedoucí cestou po městečku a jeho okolí. Pak má šanci potkat tetu Joleschovou nejen na hřbitově, ale i v ulicích a uličkách městečka Brtnice.

JÍŘÍ DANÍČEK

VÝSTAVA NA POŠTĚ

Proměny Starého židovského hřbitova na Olšanech

Zatímco dva hlavní pražské židovské hřbitovy, Starý a Nový, se dochovaly bez výraznějšího poškození, třetí z těchto významných hřbitovů takové štěstí neměl: změnil v druhé polovině minulého století

Když roku 1787 Josef II. zakázal pohřbívání uvnitř pražských měst, stal se (rozšířený) židovský morový hřbitov hlavním pohřebišťem pražské židovské obce a později také souvěrců z obcí na jihovýchodním okraji Prahy. Pohřby byly i nadále vypravovány z budovy *chevra kadiša* u Starého židovského hřbitova, pohřební průvody musely ale putovat přes celé město (nejspíš Dlouhou a Eliščinou třídou, Hyberskou, Seifertovou a ulicí U Rajské zahrady) a ještě kus cesty za jeho tehdejší obvod.

Celkový pohled na severovýchodní část hřbitova. Foto V. Hnízdo, 1956.

svou podobu několikrát tak výrazným způsobem, že mnozí lidé z okolních čtvrtí o jeho existenci ani nevědí. A přitom byl neméně historicky důležitý – byl hlavním pohřebišťem židovské Prahy období osvícenství a emancipace, kdy se životní poměry měnily rychleji a dramatičtěji než kdykoli předtím.

OLŠANSKÉ MOROVÉ HŘBITOVY

Historie Starého židovského hřbitova na Olšanech má mnoho společného s historií Olšanských hřbitovů, které si obce staroměstská a novoměstská založily za morové epidemie r. 1679/80. Také pražští Židé začali v lednu 1680 pohřbívát své mrtvé za hranicemi města. Pozemek, který získali na bývalé vinici, vzdálené asi míli od novoměstských hradeb, nebyl velký (představoval asi osminu pozdější rozlohy hřbitova), během deseti měsíců epidemie tu však bylo pohřbeno na 3000 mrtvých (znovu byl hřbitov používán za moru r. 1713, který si vyžádal dalších 3388 obětí). U hřbitova obec postavila lazaret, do něhož byli odvázeni postižení morem a za nímž byli pohřbíváni – dodnes je zde možno najít řadu náhrobků zvláště z druhé epidemie.

Během 19. století se hřbitov zvětšil téměř na pětinasobek, koncem století se však k němu již rychle přibližovaly ze dvou stran novostavby Vinohrad a Žižkova, až nakonec dosáhly k jeho zdem. Z hygienických důvodů byl hřbitov pro pohřby uzavřen v červnu 1890 (výjimečně se tu prý pohřbívalo do rodinných hrodek i později). Od roku 1797 tu bylo pohřbeno celkem na 37 800 osob, mezi nimi řada významných osobností, rabínů a učenců, lékařů, umělců a představitelů pražské židovské náboženské obce 19. století.

ZBYTEČNÉ NIČENÍ

Hřbitov nebyl nikdy zcela zaplněn a střední část (podél Fibichovy ulice), která navazovala na zahradu před budovou lazaretu, dostala časem parkovou úpravu. Počátkem protektorátu, kdy byl Židům zakázán přístup do veřejných parků, to bylo jedno z mála míst, kam mohly chodit židovské rodiny a matky s dětmi do přírody. Koncem války se stal hřbitov útočištěm nacistů, kteří odtud ostřelovali okolí; několik nacistů zde bylo také pohřbeno. Poslední a neobvyklý pohřeb se zde konal 19. února 1948: za účasti dvou rabínů tu bylo slavnostně pohřbeno 180 poškozených svitků Tór, které byly do Prahy zavlečeny až z Nizozemska.

Další historie je ještě smutnější. Ačkoli se hřbitov dochoval poměrně v dobrém stavu, bylo koncem 50. let rozhodnuto o jeho zrušení. V roce 1960 byla zbořena vysoká obvodová zeď, náhrobky v jihovýchodní části byly povaleny a překryty zeminou a větší část pozemku byla přeměněna v park – Mahlerovy sady. Zachována zůstala pouze severní, nejstarší část hřbitova s nejceněnějšími náhrobky z období klasicismu a empíru. Daleko drastičtější důsledek měl zásah v le-

Devastace hřbitova, jak ji zachytila unikátní fotografie z r. 1961. Foto archiv ŽMP.

tech 1985–1990, kdy byla uprostřed Mahlerových sadů vztyčena věž televizního vysílače (architektů Aulického, Béma a Kozáka) jako poslední pražská památka éry tzv. reálného socialismu (věž měla navíc „jako deštník“ zajistit rušení poslechu zahraničních stanic na území Prahy). Při hloubení základů (zima 1986) byla vybagrována většina hrobů ve střední části hřbitova a množství náhrobků, pohřbených dosud pod silnou vrstvou zeminy, bylo spolu s vybagrovanou zeminou po několik měsíců vyváženo na skládku za Prahou, údajně do Malešic (zčásti prý byly náhrobky využity na výrobu dláždění při budování pěší zóny v pražském centru). Nejstarší dochovaná část hřbitova byla v letech 1986–1987 opatřena novou cihlovou zdí a nevhodně upravena asfaltovými chodníčky, přičemž byla řada náhrobků posunuta. Ačkoli byl hřbitov zapsán v seznamu státem chráněných kulturních památek, jeho devastace byla touto „obnovou“ paradoxně dovršena.

Jako první byly počátkem 90. let restaurovány náhrobky nejvýznamnějších členů rodiny Ezechiela Landaua, kteří jsou zde pohřbeni. Zcela nebyvalým způsobem hřbitov ožil v květnu 1993, kdy zde návštěvníci z celého světa oslavili 280. výročí narození a 200. výročí úmrtí rabiho Landaua. V roce 1999 byl žižkovský židovský hřbitov svěřen do péče ŽM v Praze a mohla začít alespoň částečná náprava nevhodných stavebních zásahů, provedených na hřbitově v 60. a 80. letech 20. století. V září 2001 byl poprvé zpřístupněn veřejnosti.

VÝSTAVA FOTOGRAFIÍ

V červnu a červenci se v Poštovní minigalerii pošty na rohu náměstí Jiřího z Poděbrad a Přemyslovské ulice konala výstava fotografií *Starý židovský hřbitov na Olšanech* o proměnách hřbitova od 30. let 20. století do současnosti. Výstavu připravilo ve spolupráci s Clubem gentlemanů Žižkov a Českou poštou Praha 33 Židovské muzeum v Praze. Autory vystavených fotografií jsou arch. E. Hnilička, V. Hnízdo, D. Cabanová, P. Justa a F. Novotný. Výstava vzbudila zájem místních obyvatel a pořadatelé nyní usilují o její trvalé umístění v některých veřejně přístupných prostorech v blízkosti hřbitova, nejlépe snad ve východní vyhlídkové kukani samotné televizní věže, odkud je hřbitov nejlépe viditelný. Hřbitov je pro veřejnost přístupný v pondělí až středu v 11–15 hod., v pátek v 9–13 hod., mimo soboty a židovské svátky. Návštěvu mimo uvedenou dobu lze domluvit v ŽM v Praze, telefon 222 749 211, e-mail: office@jewishmuseum.cz, www.jewishmuseum.cz.

ARNO PAŘÍK

VŠUDE VETŘELEC, NIKDE VÍTÁN

Na okraj oslav Gustava Mahlera v Jihlavě

Oslavy 150. výročí narození Gustava Mahlera byly velkolepé. Odhalením sochy skulptorela, díla Jana Koblasy, byl v Jihlavě otevřen park nesoucí jméno uměleckého génia. Přítomen byl prezident republiky, diplomaté, zástupci samosprávy. Večerní galakoncert přenášela nejen Česká televize, ale i společnosti norské, francouzské a japonské. A přece, přes všechnu péči, zůstává po oslavách i jistá pachuč. Park se sochou Gustava Mahlera stojí na místě bývalé synagogy, kterou Mahler s rodinou navštěvoval. Svatostánek byl vystavěn v letech 1862–1863, v březnu 1939 ho vypálili jihlavští Němci. Komunistický režim o připomínku synagogy nestál a stejně mělo být zapomenuto i na 1200 Židů z Jihlavy a okolí zavražděných během druhé světové války.

Situace se nezměnila ani ve svobodných poměrech. Na rozdíl od mnoha českých a moravských měst, která zbudovala památník svým židovským spoluobčanům, v Jihlavě podobně nesmysleli. Tabulku zmiňující vypálení synagogy nechala na své náklady připevnit příbuzná obětí žijící v Izraeli, a když v roce 1994 Židovská obec v Brně, nástupce vyhlazené jihlavské židovské komunity, požádala o restituci pozemku po synagoze, tehdejší starosta Jihlavy to odmítl. Na místě prý má být vybudován „dopravní uzel městské hromadné dopravy“. K ničemu takovému však nedošlo. Na prostranství po synagoze vzniklo parkoviště a po něm městská tržnice.

POMNÍK A PAMÁTNÍK

O pietní připomínce jihlavské synagogy a obětí šoa z města a okolí se znovu začalo mluvit, když před více než šesti lety vzniklo v Jihlavě občanské sdružení usilující o zřízení pomníku Gustava Mahlera. Na jaře 2006 jsem Jihlavu navštívil. Tehdejší hejtman Miloš Vystrčil stejně jako všichni, kdo stáli za myšlenkou Parku Gustava Mahlera, podpořili též ideu, že jeho

součástí má být i památník k uctění popravených místních Židů.

Práce na vybudování parku začaly v říjnu 2008, o rok později jsem se dotazoval na osud památníku. Starosta Jihlavy Jaroslav Vymazal byl stručný: Jeho vytvoření „nebylo předmětem zpracované projektové dokumentace“, náklady na něj jsou odhadová-

ny na 500 000 Kč. A že mám tedy sdělit, kdo zajistí financování. Je to zvláštní věc: Výdaje na vybudování parku včetně uměleckých děl přišly na více než 42 milionů korun, ale na památník uvádějící jména zavražděných z období šoa peníze nezbyly. Park se přitom rozkládá na původně židovském pozemku, který Jihlava získala v důsledku totalitního barbar-

J. Koblasa, *Gustav Mahler*. Jihlava 2010.

ství. Navrátit dědicům ho odmítla, deseti lety z něj tyla a nakonec ústy svého starosty v podstatě vzkázala: Chtějí-li Židé mít památník, ať si ho zaplatí.

Židé si však svou válečnou tragédii nemusí připomínat – je stále vepsána do jejich životů. Otázka, zda oběti šoa uctít, je čistě na místním rozhodnutí. Židovské organizace u nás mají za to, že taková připomínka je vhodná. Dává se jí najevo pieta k nevině zavražděným lidem, kteří na místě žili a přispěli k jeho rozvoji, a současně se tak vyjadřuje odpor k netoleranci a antisemitismu. V dnešní době tento aspekt, žel, nabývá na aktuálnosti.

Radní Jihlavy nakonec – vědomi si zřejmě neudržitelnosti situace – nechali v novém parku instalovat místo památníku strohou pamětní desku. Když se pár metrů od ní oslavoval Gustav Mahler, nikdo ji ve svém projevu větou nezmiňoval. A zřejmě jako odvěta za nepřijemné obtěžování nebyl na slavnost pozván žádný představitel židovských organizací.

Jakže to napsal Gustav Mahler, když uvažoval o svém židovství, životě mezi Čechy, Rakušany a Němci? „Všude vetřelec, nikde vítán.“

LEO PAVLÁT

(Psáno pro LN a Rch.)

KAFKŮV PROCES ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Obsah článku v Náchodském deníku (15. 8.) vyjadřuje dobře jeho titulek: „Poslední památky po Židech chtějí Náchodští zachovat!“ ■ Média zaznamenala průběh oslav 150. výročí narození Gustava Mahlera. Ne všem se zamlouval: „V Česku se rádi oháníme českými kořeny Mahlera. Faktem však zůstává, že stát není schopný stvořit a podpořit ucelenou koncepci oslav jeho dvojitého výročí, která by fungovala i jako propagace Česka ve světě. Každý sleduje své zájmy,“ napsala např. Mladá fronta Dnes (9. 7.). Kritiky usadil recenzent Lidových novin (15. 7.) pod titulkem „Mahler se dere z rakve“: „Napsalo se pár kritických zmínek, že se Češi moc nevytáhli – ale možná by se měl takhle pohoršovat jen ten, kdo pro Mahlera udělal víc.“ ■ Morytát pod názvem „Žid chtěl znesvětit chrám, ale stal se zázrak“ otiskl Pražský deník (17. 7.); podle autora se onen Žid chtěl „nečestně“ oběsit na klíce chrámových dveří, ale kněz mu to rozmluvil. ■ Týdeník Ekonom (22. 7.) přinesl rozhovor s ředitelem přerovské firmy Meopta G. Raudnitzem, jehož strýc žijící v USA „na stará kolena“ Meoptu koupil, „tak trochu jako satisfakci za rodnou společnost, kterou Raudnitzům v Jablonci nad Nisou zabrali Němci“. ■ „Australanka, která natočila svého otce, jak spolu s vnuky křepeči v Osvětimi a Terezíně, se diví, že se to lidem nelíbilo. Já se divím, že se diví,“ píše rozhořčeně komentátor MfD (20. 7.) M. Vodička o klipu, který natočila umělkyně se svými příbuznými. „Řečeno natvrdo: ač tatínek je Žid a přežil válku, pořád nemá větší právo vesele mrskat nohama u plynových komor než vegetarián, který právě přežil vepřový buček.“ ■ „ČSSD dneška je měšťácky oportunní, zbabělá a pasivní. Je prospěchářská a flirtující se středovým voličem,“ poznamenal mj. novinář Š. Kotrba ve své analýze v Britských listech (22. 7.) „Hodí se na ni židobolševický bonmot, že je jako předkožka na těle dělnické třídy. Furt někde překáží, a když se jde na věc, tak se stáhne.“ ■ Česká média ještě stále probírala aféru, v níž se turecké lodí pokusily na přelomu května a června pod záminkou humanitární pomoci prolomit blokádu Gazy. ■ MfD (16. 7.) referovala o tom, že Český olympijský výbor označil za xenofobní výrok olympijského vítěze ve vzpírání (1980) O. Zaremby: „Ve skutečné demokracii můžete bez obav říci, že nemáte rád Cikány a Židy. U nás to nejde.“ Zarembo vyhodil ze svého sportovního střediska všechny

romské vzpěrače. ■ LN (13. 7.) zaznamenaly, že v rámci 18. ročníku boskovického festivalu, věnovaného místní židovské čtvrti, četla prozaička a literární historička Radka Denemarková 24 hodin ze své knihy *Peníze pro Hitlera*. Chtěla tím „upozornit na osudy Židů“. ■ Pod titulkem „Jedinečný pohled na okupovanou Prahu“ recenzovala příloha Víkend Dnes (3. 7.) „výtečně napsaný bedekr“ a „nejosobnější knihu“ germanisty Petra Demetze *Praha ohrožená 1939–1945*. ■ Blanenský deník (28. 6.) zaznamenal existenci výstavy ve strážnické synagoze, která přibližuje „problematiku židovského obyvatelstva ve Strážnici, zaměřenou speciálně na oblast školství“. ■ Pod titulkem „Poslední Kafkův román se může jmenovat Soud o mé rukopisy“ se MfD (23. 7.) rozespisuje o sporech kolem vlastnictví pozůstalosti Maxe Broda. ■ Časopis Technik (8. 7.) v rámci seriálu „Čeští letečtí pionýři“ připomíná mj. moravského rodáka, významného fyzika a filosofa Ernsta Macha, mj. objevitele Machova čísla, dodnes potřebného k „vyjadřování hodnot nadzvukových rychlostí“. Mach byl rektorem Karlo-Ferdinandovy pražské univerzity, ale „šovinismus ... a narůstající antisemitismus, ač sám nebyl Židem, ho znechutil natolik, že Prahu opustil“. ■ Recenzent knihy M. C. Putny *Česká katolická literatura 1848–1945* (asi 1400 stran) připomíná na okraj, že autor věnuje také „mnoho pozornosti protestantům a Židům“, u nichž podává „pozoruhodnou typologii jejich vztahů ke křesťanství a katolické církvi“. ■ Poměrně obsáhlý text s výmluvným titulem „Rozkvět a konec židovské čtvrti v Rousínově“ otiskly Vyškovské noviny (16. 7.). ■ „Pokud dovolíme, aby slova zpustla, co je nahradí?“ ptá se v jednom ze svých pozoruhodných esejů, tentokrát na téma „selhání slov“ (Respekt, 19. 7.), historik Tony Judt. Autor na podzim po ataku motoricko-neuronové nemoci ochrml; prakticky může jen mluvit. ■ Média (např. ČT 1, 17. 7.) zaznamenala, že Ostravu navštívil „poslední žijící účastník prvního transportu Židů v Evropě“. ■ Obsáhlou recenzi románu *Zeptej se táty*, posledního díla prozaika Jana Balabána, který nedávno nečekaně zemřel, přinesly LN (17. 7.). ■ Deník Právo (23. 7.) píše o olomoucké výstavě „zapomenutého výtvarníka Josefa Vineckého (1882–1949)“, který působil v letech 1902–36 v Německu. Připomíná mj., že Vinecký měl za protektorátu smůlu: „byl omylem označen za Žida“. Ale – přežil. **tp**

Z NOVÝCH KNIH

Rosetta Loy

MOJI ŽIDOVSTÍ SOUSEDÉ

Autorka popisuje ve své knize osudy italských Židů za 2. světové války. Při vyprávění příběhů ze svého dětství konfrontuje dětské vidění událostí s dospělým postojem, opírajícím se o životní zkušenosti a dokumenty doby. Spojením těchto dvou rovin tak individuální příběhy získávají zobecňující přesah. Rasistické myšlení nenašlo v Itálii mnoho příznivců, neboť narazilo na individuální odpovědnost a svědomí, na samostatné rozhodování a živé kulturní povědomí většiny Italů, kteří bez ohledu na přízeň nebo nepřízeň doby pomáhali ohroženým lidem.

Z italského originálu přeložila Eliška Borová. Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2010. 184 stran, dop. cena 195 Kč.

Isaac Bashevis Singer

KAFKŮV PŘÍTEL A JINÉ POVÍDKY

Povídková sbírka plná příběhů ze zaniklých židovských komunit střední a východní Evropy, v níž se autor vrací do svého dětství a mládí a rozpomíná se na skutečné postavy a historiky, které se o nich tradovaly. Nechybí mezi nimi takové perly krátké prózy jako povídky *Klíč*, *Komínk* nebo *Šomele*.

Z angličtiny přeložili Antonín Přidal a Lenka Sobotová-Urbanová. Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2010. 302 stran, doporučená cena: 298 Kč.

Franz Werfel

ZPRONEVĚŘENÉ NEBE

Román *Zpronevěřené nebe. Příběh služebnice* napsal autor roku 1939 ve francouzském exilu a zachytil v něm příběh dlouholeté rodné kuchařky Agnes Hvizdové

(v textu teta Linková); současně má kniha i řadu autobiografických rysů. Pod titulem *The Embezzled Heaven* měla velký úspěch v USA, dokonce byla dvakrát zfilmována (naposledy roku 1990).

V českém jazyce toto dílo slavného pražského rodáka vychází poprvé.

Z německého originálu přeložila Iva Kratochvílová, doslov napsal Jiří Munzar. Vydalo nakl. Barrister&Principal v Praze roku 2010. 315 stran, dop. cena 345 Kč.

am

IZRAEL: Inteluálové proti Izraeli

Izrael je teď ve větší tísni, než byl při operaci „Lité olovo“ v Gaze. Má to svou příčinu. Na přelomu roků 2008 a 2009 se vojensky bránil proti raketám vypouštěným na izraelská města z Gazy – a i tehdejší zásahy silou proti síle šlo těžko mediálně „prodat“. Teď prorážejí námořní blokádu Gazy „humanitárci“ na lodích. Ti lidé sice patří k teroristickým organizacím, ale na lodích nemají střelné zbraně, natožpak rakety. Jak se jim bránit?

Pokud Izrael zasáhne vojensky, jak učinil 31. května, mediálně se ocitá v roli toho, kdo „vraždí humanitárci“, kdo silou zasahuje proti nenásilí. Že ti „humanitárci“ zaútočili noži, tyčemi a praky? Tyhle scény v televizi vidět nebyly. Zato noviny byly plné titulků, že Izraelci zabili devět členů turecké charity IHH. To vše lze mediálně „prodat“ jako nutnou obranu ještě hůře než operaci „Lité olovo“.

V podání televize či novin může takový zásah připomenout britské imperiální vojáky bušící do Gándhího lidí, kteří je rozčilují pasivní rezistencí. A komu fandí většina světa? Vojákům? Nebo těm nešťastníkům? Trefně to vyjádřil právník Hamásu na Západním břehu Azíz Dwejk: „Užíváme-li násilí, pomáháme Izraeli získat mezinárodní podporu. Flotila udělala pro Gazu více než deset tisíc raket.“ Tohle je příčina izraelské tísně zmíněné v úvodu.

Ta tíseň má i hmatatelné dopady. Protiizraelské hlasy se ozývají i z těch zemí, kde to až dosud nebylo běžné. Zesílují i výzvy k (nejenom) akademickým bojkotům židovského státu, ke stažení investic z jeho podniků a k zavedení protiizraelských sankcí. V květnu německá Deutsche Bank prodala svůj podíl v izraelské zbrojovce Elbit a počátkem července – těsně před návštěvou premiéra Netanjahua ve Washingtonu – Bílý dům odmítl potvrdit platnost dopisu, který George Bush poslal 14. dubna 2004 Arielu Šaronovi: v něm Amerika poprvé jasně potvrdila, že linie příměří z let 1949–67 (tzv. zelená linie) nemůže být definitivní hranicí mezi židovským a palestinským státem, že Palestinci musí vůči jejímu průběhu ustoupit.

Ta změna naladění působí na pohled zlomově. Ve skutečnosti dopadá na již nakyplenou půdu. Na webovém serveru *Tablet* o tom píše Lee Smith v článku s podti-

tulem „Proč nepřátelé Izraele budou vždy miláčky západních intelektuálů“.

KDE JE ACHAB A GATSBY?

To, že západní intelektuálové obdivují síly bojující proti Izraeli, je podle Smitha jasné. Konzumenti médií v USA dobře vědí, že Hamás a Hizballáh poskytují „sociální služby“ svým komunitám. A intelektuálové mezi tvůrci zpravodajství bagatelizují jejich skutečnou hrozbu třeba takto: „Ano, skandují ‚zabijte Židy!‘ a jednájí podle své rétoriky, ale též vychovávají své děti v čistých, dobře osvětlených školách.“ Takto salonně projevovaný respekt podle Smitha ukazuje míru tolerance k vražednému antisemitismu.

Clint Eastwood v roli inspektora Callahana alias Drsného Harryho. Foto archiv.

Otázka zní, zda tento postoj hrozí prosáknout do hlavního proudu veřejné debaty. Čísla z průzkumů sice tvrdí, že dvěma třetinám Američanů je sympatičtější židovský stát než Palestinci, ale nálady se mohou měnit a intelektuálové při tom často razí cestu. Vždyť až do roku 1967 byl Izrael populární právě mezi intelektuály.

Proč už není? Obecné vysvětlení zní takto: Židovský stát ztratil sympatie, když ve svém konfliktu s Araby přestal být vnímán jako ten slabší, ohrožený, předem poražený. V této intelektuálské optice je izraelským hříchem fakt, že nikdy neprohrál.

Pozoruhodné je, dodává Smith, že intelektuálové tu nevidí dobře známý americký

koncept. V něm totiž předem odepisovaný (v této analogii Izrael) nezíská soucit proto, že je drcen trýzniteli. Získá ho proto, že mu jeho vlastní nepoddajná povaha nedává jinou volbu. Třeba proto, že je opuštěn přáteli či rodinou. Jenže americké elity nerozklíčují podobnost Izraele s jim známými literárními modely – Melvillovým Achabem, Fitzgeraldovým Gatsbym, Hawthornovou Hester Prynneovou. Ne, radí se spíše k pokrytům a Smith to ilustruje filmovou postavou inspektora Callahana alias Drsného Harryho v podání Clinta Eastwooda: když intelektuálové portrétní Izrael coby Drsného Harryho mezi národy, jsou jako byrokraťtí zaměňující slitování za zbabělost, kteří Harryho – Eastwooda peskují.

Ve skutečnosti, píše Smith, izraelští vojáci nejsou mytičtí hrdinové, ale normální lidé, kteří jezdí domů na víkendy. Tohle je pro západní intelektuály – lidi idejí – nepoměrné, který v jejich očích vyznívá ve prospěch „hrdinů“ z Hamásu či Hizballáhu. Právě proti nim působí Izraelci jen průměrně.

PRŮMĚR NÁS NEBERE

Západní intelektuálové měli rádi čerstvý Izrael coby uskutečňující se ideu sionismu. Ale jakmile se nějaká idea uskuteční v podobě, která už funguje na bázi každodennosti, pro lidi idejí je těžké ten výsledek strávit.

Můžete argumentovat, píše Lee Smith, že židovský stát je samozřejmou výzvou intelektuálům. Už znovuzrození hebrejštiny jako hovorového jazyka byl jasně intelektuální výkon. Samotný sionismus je pak jasnou ideou. Jste-li člověkem víry, můžete považovat obnovu židovského státu za doklad toho, že bůh je skutečný a konající. Ale jste-li člověkem rozumu, tak jako intelektuálové,

vidíte v obnově židovského státu po dvou tisících letech putování a utrpení doklad lidského pokroku. Židovský stát považujete za doklad toho, že osvícenství je skutečné.

Jenže dnes rozhoduje především emoční stránka věci. Je-li Izrael normální stát, je de facto průměrný, takový jako ostatní. A velké intelektuální koncepty spočívají v odmítání osvícenství, nudy i průměrnosti běžné politiky. Izrael nemá magické a mystické vůdce, kteří rozhodují o životě a smrti. A právě to nacházejí západní intelektuálové v silách odporu vůči Izraeli, v Hamásu i Hizballáhu – charisma a autenticitu lidí nespoutaných tím, čemu Nietzsche říkal morálka otroků.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Před **120 lety**, několik dní poté, co byl uzavřen Starý židovský hřbitov na Olšanech (o jeho osudech viz na str. 16), otevřely se poprvé brány *Nového židovského hřbitova* ve Strašnicích. Tehdy to bylo a dodnes je největší židovské pohřebiště v České republice, plánované pro potřeby pražské obce na jedno století (pro asi sto tisíc pohřbů). Dnes je zaplněno jen asi z jedné pětiny; ti, kteří zde mohli vedle svých blízkých odpočívat v pokoji, zmizeli beze stopy ve vichřici šoa.

Hřbitovu dominuje budova obřadní síně, již postavil v novorenesančním slohu arch. B. Münzberger, další stavby nesou stopy módy o čtyřicet let pozdější: funkcionalisticky pojal dům správce hřbitova a urnový háj architekt L. Ehrmann. Hřbitov, který je zapsán na seznam chráněných kulturních památek, byl rozčleněn do hřbitovních polí, která byla postupně zaplňována, a tak nabízí nejen cestu po proudu času až k hrobům nejmladším, ale i výjimečnou přehlídku různých stylů a proměn vkusu v oblasti náhrobků a funérální plastiky. Náhrobky jsou často dílem vynikajících českých

Brána Nového židovského hřbitova.
Foto A. Tomášková.

a německých sochařů – za všechny jmenujme Jana Štursu a jeho secesní náhrobek malíře Maxe Horba z r. 1909 – a architektů: J. Kotěry, J. Fanty, J. Zasche, L. Ehrmanna, P. A. Kopetzského, M. Spielmanna aj. Návštěvník se smyslem pro monument ocení nárožní hroby jednotlivých polí i hroby u hlavních cest a v aleji, kudy kráčí smuteční průvod od obřadní síně, i velké rodinné hrobky Bondyů, Waldesů, Waldsteinů, Robitscheků, Petscheků aj. u severní zdi. Pozoruhodná je tumba (autor K. Gebauer) nad hrobem, do něhož bylo r. 2000 uloženo 160 schránek s ostatky ze středověkého hřbitova (známého z historických pramenů jako Hortus Judaeorum, Zahraha židovská), který byl překvapivě před deseti lety objeven uprostřed Prahy, mezi ulicemi Spálenou a Vladislavovou.

Hřbitov představuje – se svými alejemi, postranními uličkami, zákoutími, vzrostlými stromy, kobercem břečtanu a náhrobky vztyčenými jako na stráž – pozoruhodnou ztichlou enklávu uprostřed města. Je pohřebištěm, ale jako každý z velkých a slavných hřbitovů světa také zajímavým urba-

nistickým celkem, parkem i lapidáriem pod širým nebem. V něčem se však od ostatních liší: česko-německo-hebrejská jména na náhrobcích jsou také vlastně už jen kouskem kamene, vzpomínkou vystavenou v lapidáriu. Jejich podoba, proměny a makarónská propletení občas ještě zazní mile, sousedsky, jakoby známě, na chvíli ještě jako by žila sama o sobě, ale už taky kamení, už zmizela – po katastrofě šoa – ze živé řeči, z živého města, stejně jako jejich majitelé.

Na Novém židovském hřbitově je pohřbeno mnoho představitelů židovských obcí, rabínů, obchodníků, průmyslníků, umělců, úředníků apod., jsou tu vlastně všichni židovští Pražané, které si od 90. let 19. století „matička Praha přidržela svými drápkami“. Všichni, kromě těch, kteří nemají nikde své hroby. Těm je na hřbitově věnován pomník poblíž vchodu a také pamětní desky na jižní zdi hřbitova.

Před více než **60 lety**, 20. dne tamuzu 5710 (5. července 1950), schválili poslanci prvního izraelského Knesetu zákon, který zaručil každému člověku s židovskými kořeny a členům jeho rodiny právo přijít do Izraele a automaticky získat státní občanství. *Zákon o návratu* představuje jeden z klíčových zákonů Státu Izrael, díky němuž se od základů proměnilo postavení židovských společenství i každého Žida kdekoli ve světě.

Z osobností, které mají svá jubilea v červenci, připomínáme tři české spisovatele a dva české rabíny. Před **45 lety**, 2. 8. 1965, zemřel v Praze dramatik, prozaik, generál a lékař **FRANTIŠEK LANGER**. Narodil se na Vinohradech 3. 3. 1888. ■ Před **110 lety**, 6. 8. 1900, se v Praskolesích u Hořovic narodil prozaik **JIRÍ WEIL**. Zemřel 12. 12. 1959 v Praze. ■ Před **75 lety**, 8. 8. 1935, zemřel v Praze spisovatel **VOJTECH RAKOUS** (vl. jm. ALBERT ÖSTERREICHER). Narodil se 8. 12. 1852 v Brázdími u Staré Boleslavi. ■ Před **135 lety**, 26. 8. 1875, se ve Václavících narodil **RICHARD FEDER**, od roku 1960 až do své smrti před téměř **40 lety** (18. 11. 1970 v Brně) vrchní rabín českých zemí. Svůj úřad převzal po rabínovi **GUSTAVU SICHEROVI**, od jehož narození (31. 8. 1880 v Klatovech) uplyne **130 let**. G. S. zemřel před téměř **50 lety**, 5. 10. 1960 v Praze. **tp**

DOMA U HITLERŮ

Arnošt Goldflam napsal dramatických textů hodně. Tolik, že pokud se někde uvádí jejich počet, píše se do poznámky pro jistotu „více než“. Tedy více než například dvacet. Když vyšla v brněnském nakladatelství Větrné mlýny v roce 2007 jeho šestiaktová hra *Doma u Hitlerů* s podtitulkem *Hitlerovic kuchyně*, píše se už v poznámce „autor více než pětadvaceti divadelních her“. Pokud ani ve Větrných mlýnech neznají přesné číslo, nemůže ho znát vůbec nikdo. Arnošta Goldflama v to počítaje.

Od té doby byl tento více než pětadvacátý kus nastudován dvakrát (ale pro jistotu řekněme nejméně dvakrát): v brněnském HaDivadle (2007, režie A. Goldflam) a v Divadle v Dlouhé v Praze (2009, režie Jan Borna) s mírně pozměněným názvem *U Hitlerů v kuchyni*.

Jedná se vlastně o sérii groteskních skečů. První se odehrává v Brně na nádraží, kde se na začátku 20. století při přestupování náhodou setkají dva mladí idealisté, Stalin a Hitler, a při čekání na spoje si navzájem sdělují své vize budoucnosti. V dalších už se pozornost soustřeďuje pouze na vůdce: *Rodinná pohoda* (s Evou Braunovou), *Romance lásky* (Hitlerův skoromonolog na téma vlastního talentu a potence), *Občejný den* (Eva Braunová řeší kuchyňské i osobní starosti s paní Goebbellovou), *Hra na Hru se smrtí* (na samém konci války Göring, Himmler a Goebbels navcvičují v Hitlerově režii sebevraždu) a epilog, *Ende gut, alles gut* (Hitler s novou identitou naplňuje v Jižní Americe své umělecké i erotické sny).

Pražské nastudování (brněnské jsem neviděl) je skvělé po herecké, hudební i choreografické stránce. Má spád, je poutavé a výborně pracuje s konfrontací toho, co je součástí textu a co do příběhu a situací vkládá divák – totiž povědomí o tom, co aktéři humorných banalit a situací, kterým se občas musí od srdce zasmát, skutečně dokázali. Současně, jak se začínáme bavit, nás také začíná mrazit, alespoň občas.

Představení je to vlastně přes všechnu legraci dost nemilosrdné, místy až kruté. Ale že do něj jako vklad, ať chceme či ne, musíme dodat své zasuté nebo naopak obnažené a zjitřené vědomí o nacitech, nacismu a jejich díle, k určité očišťující a osvobozující katarzi dochází. Přízraky ztrácejí hodně ze své démonické aureoly a temné velikosti a v závěrečné scéně je můžeme sledovat jako skutečné panoptikum.

Co bylo řečeno je, jako i mnohé jiné, relativní. Sám kus i jeho nastudování v Divadle v Dlouhé jsou ale jednoznačně znamenité. Přesvědčte se o tom sami. **jd**

POZVÁNÍ NA KONCERT

■ Židovské muzeum v Praze vás zve na slavnostní koncert amerického souboru *The Hevreh Ensemble* z Great Barringtonu ve státě Massachusetts, který zahraje originální skladby Jeffa Adlera. V jeho hudbě se pojí prvky klasické hudby, jazzu a world music. Členové skupiny hrají na hoboj, anglický roh, klarinet, bass klarinet, soprán saxofon, americkou domorodou flétnu, perkuse, klávesy a šofar.

Koncert se koná **12. září od 19.00** ve Španělské synagoze v Praze. Vstupenky zdarma lze vyzvednout **od 30. srpna do 10. září** u paní Evy Fantové, Jáchymova 3, Praha 1, 2. poschodí, každý všední den od 10 do 12 hodin (telefon: 226 235 051, e-mail: fantova@kehilaprag.cz).

ALEŠ VESELÝ V PRAZE

■ Do **14. srpna** bude v pražské Galerii Smečky (Ve Smečkách 21, P 1) přístupná výstava malíře a sochaře Aleše Veselého s názvem *Disproporce dimenzí – fragmenty záznamů*.

Jedná se o výběr z objektů, modelů a kreseb vytvořených během několika posledních desítek let. Výstavu doplňují dokumentární filmy.

OD TĚ DOBY VĚŘÍM NA OSUD

■ V pražském Židovském muzeu, v Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, Praha 1) byla instalována nová výstava s názvem „*Od té doby věřím na osud...“ /Transporty protektorátních Židů do Běloruska v letech 1941–1942*. Závěrečný díl výstavního cyklu, který dokumentuje příběhy desetitisíců českých Židů, kteří byli od října 1941 do října 1942 odvezeni do téměř neznámých ghet, koncentračních a vyhlazovacích táborů na obsazených východních územích. Současná výstava mapuje osudy Židů poslaných do ghetta Minsk a vyhlazovacího tábora v Malém Trostinci. Vznikala společně s filmovou tetralogií *Zapomenuté transporty* a dokumentarista Lukáš Příbyl část filmového materiálu sestříhal přímo pro ni. Výstava potrvá do 30. ledna 2011.

VADIM GLUZMAN V ČESKÉM KRUMLOVĚ

■ Izraelský houslista Vadim Gluzman uzavře v sobotu **21. srpna** letošní 19. ročník Mezinárodního hudebního festivalu Český Krumlov. Závěrečný koncert, v němž houslista vystoupí v doprovodu Symfonického orchestru Českého rozhlasu, se koná v Zámecké jízdárně v 19.30 hodin. Na programu koncertu je Čajkovského houslový *Koncert D dur* a Dvořákova *Symfonie č. 8 G dur „Anglická“*.

KULTURNÍ POŘADY

Aleš Veselý: Model projektu *Tři brány*; měřítko 1:10.
Foto Jiří Daniček.

MEZINÁRODNÍ FESTIVAL STUDENTSKÝCH FILMŮ A DEBUTŮ

■ V pěti dnech (**25.–29. srpna**) se koná v Praze v žižkovském Paláci Akropolis přehlídka současné školní a debutové filmové produkce. V průběhu festivalu se představí na 200 filmů z celého světa, na 50 z nich v oficiálních soutěžních festivalových sekcích. V rámci letošního 7. ročníku festivalu se objeví několik izraelských filmů: v hlavní studentské soutěži snímek *Thailand* od režisérky Zvivy Buchsenspannerové a v ostatních sekcích filmy *Diploma* režisérky Yaelle Kayamové, *Voyage* od režisérky Olgy Komosko nebo snímek *Zicaron*. Více na www.freshfilmfest.net.

HUDBA V SYNAGOGÁCH PLZEŇSKÉHO REGIONU

Letos se koná již 9. ročník cyklu koncertů v synagogách Plzeňska.

- Dne **29. 8. od 17 hodin** se uskuteční koncert v Kasejovicích, ve zdejší synagoze zahraje Kociánovo kvarteto.
- Dne **5. 9. od 16.00** se koná koncert *Tre Violini* v horské synagoze v Hartmanicích.
- Dne **7. 9. od 19.00** následuje koncert ve Staré synagoze v Plzni.

SYNAGOGA TURNOV

■ Ve čtvrtek **5. 8. v 17 hodin** se koná vernisáž výstavy obrazů Zuzany Kadlecové na motivy židovské mystiky a astrologie *Testováno na sobě*. Výstava bude přístupná v srpnu a září na ženské galerii denně kromě pondělí 9–17 hodin.

■ V sobotu **21. srpna v 18 hodin** se koná koncert skupiny Klec *Klezmer – hudba východoevropských Židů*.

■ V sobotu **28. srpna v 18 hodin** se koná přednáška T. Dubinové *Judaismus a astrologie*. Na všechny akce jste srdečně zváni!

NAHRÁVKY V SYNAGOGÁCH

■ Kanadská zpěvačka česko-židovského původu Lenka Lichtenbergová (jako dítě zpívala v divadle Semafor) natáčí svou novou akustickou desku jidiš písní v českých a moravských synagogách. Předpokládá, že každá synagoga má jinou akustiku a každé prostředí píseň ovlivní. Natačela v horské synagoze v Hartmanicích, ve Staré synagoze v Plzni (kde také vystupovala), v synagogách v Radnicích, Liberci, Turnově, Boskovicích, Mikulově, Polné a v Praze. Jednu píseň natočila v modlitebně v terezínském ghettu. Deska vyjde příští rok na jaře a k dostání by měla být i na místech, kde ji zpěvačka natáčela.

TURCI VE VÍDNI

■ Ve vídeňském ŽM (Palác Eskeles, Dorotheergasse 11) je do konce října přístupna výstava zachycující osudy tureckých Židů, původem ze Španělska a Portugalska, kteří se od půle 18. století usídlili v císařské metropoli. Měli své modlitebny a od roku 1887 vlastní synagogu na Zirkusgasse, v jejíž vstupní hale visely portréty habsburských a osmanských panovníků. Výstava mapuje jejich roli jako prostředníků mezi Východem a Západem, Asií a Evropou, obchodníků a také aktivních pracovníků rakouské pošty. (Více na www.jmw.at.)

NOVÉ ŽIDOVSKÉ MUZEUM V LONDÝNĚ

■ Letos v březnu bylo otevřeno zrenovované a rozšířené londýnské Židovské muzeum. Sídlí na severu města, ve čtvrti Camden Town a nabízí stále i dočasné expozice.

Trvalé výstavy představují historii židovského osídlení v Británii a v Londýně od roku 1066 do současnosti a židovské tradice a zvyky. Zvláštní oddíl je věnován holokaustu, mj. dětským transportům z okupované Evropy a osudu židovských dětí v Anglii.

Do **10. října** je přístupna výstava *Illuminance*. Zahnuje vzácné středověké hebrejské rukopisy z Vatikánské knihovny, z Bodleian Library, Britské knihovny a knihovny v Lambeth Palace. Svými ilustracemi, písmem, celkovým pojetím mj. ukazuje, jak se tehdejší kultury židovská, křesťanská a muslimská navzájem ovlivňovaly – ať se jednalo o maurský styl hebrejských rukopisů pocházejících ze Španělska, italský styl či gotický styl manuskriptů ze severní Evropy. Více na www.jewishmuseum.org.uk.

BOUŘE NA HŘBITOVĚ

■ Už je tomu osm let, co na brněnském hřbitově firma Eden realizovala projekt financovaný ministerstvem životního prostředí (1,4 milionu korun): provedla zdravotní a výchovný řez veškeré vegetace, vykácela přestárlé a nemocné stromy. Havárie, které se tu odehrály od konce minulého roku (naposledy v důsledku bouře v noci z 12. na 13. června, která napáchala škodu především na stromech), však volají po dalším, razantnějším zásahu. Zamýšlená obnova však není levná: odhaduje se na 3–4 mil. Kč.

Přibližně 800 vzrostlých stromů a keřů brněnského hřbitova představuje vlastně les, tyčící se nad náhrobky. Občas některý strom odumře a je pokácen, jiný neodolá náporu větru. Nově vysazené stromy svým nedostatečným objemem nejsou schopny poskytnout ochranu dalším stromům, které byly za těmi odstraněnými ukryty. Stromy po obvodu mají dostatek světla a rozvíjejí se do mohutnosti. Za nimi se tísní jiné stromy, které se ženou vzhůru za sluncem.

Brněnský hřbitov je typický monumentálními náhrobky a rodinnými hrobkami, které mají hluboké základy (i tři metry), které nedovolí kořenovému systému stromů rozvinout se do šíře. Kořeny rostou kolmo dolů a neposkytují stromům nutnou oporu proti porывům větru. (Rozvinutý kořenový systém zdravého stromu odpovídá přibližně šíři jeho koruny.) Hustá výsadba stromů a hluboké základy hrobů spolu se stářím vegetace jsou příčinou řady škod.

Správa hřbitova je v těžké situaci. Udržovat staré náhrobky je složité a náročné. Nemají totiž pozůstalé, kteří by investovali do jejich technického stavu. Příčiněním eroze a větru chátrají, rozpadají se a sesouvají (často jim „pomohou“ i kořeny). Když se někdy před sto lety majestátní nadzemní náhrobové díly usazovaly, nebyla kolem nich žádná zástavba hrobů. Ke stavebnímu místu byl volný přístup, kameníci mohli využít jednoduché stavební techniky a poskládat na sebe jednotlivé části, některé o váze přesahující i tři tuny. Jak vztyčit tyto kolosy, k nimž už nemůže technika, je pořádny oříšek.

Poškození novodobých a drahých náhrobků však není tím nejhorším, co nás může potkat. Ještě horší je, pokud stromy poškodí prastaré, jedinečné, nenahraditelné stěly nevyčíslitelné materiální, historické a duchovní hodnoty. Se zničeným vzácným náhrobkem jako by zanikla část historie židovské obce.

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

Rozdrcené staré náhrobky už nedorostou, stromy ano. A tak by stálo za zamýšlení, jak dalece jsou stromy v takovém rozsahu a hustotě na židovských hřbitovech přínosné. *pš*

PODPORA IZRAELI

■ Dne 10. července se na náměstí Franze Kafky v Praze 1 sešli pražští Židé, aby podpořili Stát Izrael a jeho obyvatele proti nevyváženému zpravodajství českého tisku a hlavně České televize v případě pokusu tureckých lodí s „humanitární pomocí“ prolomit blokádu Gazy. *red*

ULPAN IVRIT

■ Ulpán Praha vypisuje ve školním roce 2010/2011 deset kurzů moderní hebrejštiny na šesti různých úrovních pokročilosti – od úplných začátečníků přes mírně a středně pokročilé až po konverzační kurz pro velmi pokročilé studenty.

Kurzy začínají v říjnu 2010. Výuka probíhá v učebnách v Belgické ulici v Praze 2 až na výjimky 2x týdně ve výukových blocích po 2 lekcích (lekce = 45 minut), školné zahrnuje 120 lekcí za školní rok. V každém kurzu je maximálně 15 studentů.

Každému studentovi, který úspěšně dokončí kurz, bude vystaveno osvědčení o dosažené jazykové úrovni.

Cena kurzů: Cena kurzu probíhajícího 2x týdně na celý školní rok (tzn. 120 vyučovacích hodin): 8500 Kč. Cena kurzu probíhajícího 1x týdně na celý školní rok (tzn. 60 vyučovacích hodin): 4500 Kč. Důchodcům a matkám/otecům na rodičovské dovolené poskytujeme 5 procent slevy. V kurzovním není zahrnuta cena učebnice.

Pro podrobnější informace kontaktujte naši koordinátorku Pavlínu Čermákovou na e-mailu pavlina.cermakova@ulpan.cz nebo na telefonu 605 258 949.

NABÍDKA KNIH

■ Institut Tereziánské iniciativy nabízí zdarma (pouze za úhradu nákladů na poštovné a balné) školám všech stupňů pro potřeby výuky dějepisu *Tereziánskou pamětní knihu*

obsahující jména a osudy více než 80 tisíc Židů z Čech a Moravy deportovaných během nacistické okupace do Terezína, Lodže a dalších koncentračních táborů, vědeckou ročenku *Tereziánské studie a dokumenty* a monografie vydané v ediční řadě Knihovna Institutu Tereziánské iniciativy. Objednávky na e-mailové adrese: institute@terezinstudies.cz.

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

(Vinohradská 159, Praha 10)

■ **25. srpna** od 14.30: vernisáž výstavy obrazů Ivety Čihalové v koncertním sále.

■ **31. srpna** od 10.15: Koncertní matiné. Hrají žáci Gymnázia Jana Nerudy s hudebním zaměřením; klavír doc. Věra Lanžarová. Koncertní sál.

KLUB ZDRAVÍ

■ Klub zdraví při Středisku sociálních služeb ŽOP pořádá v srpnu tyto výlety: **5. 8.** do Rabyně (Slapy) a **19. 8.** do Žampachu na Sázavě. Dopravu zajišťuje Středisko sociálních služeb za 120 Kč. Stravu a vstupné si hradí každý účastník sám. Odjezd je v 8.30 z Hagiboru, návrat v 16.00. Zájemci, hlase se u Mgr. Rút Sidonové na tel. č. 224 800 828.

PÁTRÁNÍ

■ Snažím se vypátrat svého bratrance Hanuše Löwyho, respektive jeho syna. Hanuš Löwy, nar. 15. 6. 1930, přežil Osvětim. Rodiče: Ela (nar. 1903) a Ota (nar. 1893) Löwyovi zahynuli, poslední bydliště měli v Boleslavské 12, Praha. Ela, roz. Singerová, pocházela z Hlinska. Hanuše se po návratu ujal jeho strýc Rudolf Singer z Prahy. Dnes žijící příbuzní jsou potomci Ing. Karla Hausera z Brna. Je mi známo, že se Hanuš Löwy oženil a měl syna Otíka.

Předem děkuji za poskytnuté informace. Olga Hermanská, USA (sarli.hermansky@gmail.com); kontakt v ČR: Mirka Petříková, Brno, tel. č. 541 213 857.

■ Hledáme informace o panu Vladimíru Brodlovi, který zemřel v roce 1970, případně o jeho potomcích. Pokud nějaké můžete poskytnout, prosíme na adresu rut.kellerova@seznam.cz.

SOCHNUT PRAHA

■ Opět dávame na vědomost, že Židovská agentura – Sochnut normálně funguje na adrese Jáchymova 3, Praha 1, tel.: (420) 224 810 099, e-mail: zosa@email.cz.

Zoša Vyoralová

ŽNO BRATISLAVA

Dodatečně a s omluvou blahoželáme jubilantom narodeným v **júli**: pán Juraj Alner – 73 rokov; pán Alexander Bachnár – 91 rokov; pán Peter Bán – 79 rokov; pani Ing. Erika Brániková – 79 rokov; pán Ernest Brodek – 80 rokov; pani MUDr. Eva Hulényiová – 72 rokov; pán Evžan Ječný – 79 rokov; pani Zlatica Košťalová – 95 rokov; pani Ludmila Mesežniková – 83 rokov; pani PhDr. Emma Panovová-Weiser – 85 rokov; pani Jozefína Patašiová – 81 rokov; pani PhDr. Anna Podhorná – 74 rokov; pani Veronika Poláková – 80 rokov; pani Marianna Rybecká – 75 rokov; pani Klára Somogyiová – 86 rokov; pán Samuel Trojan – 90 rokov; pani Agneša Urbanová – 75 rokov; pani Anna Weissová – 86 rokov; pani Katarína Zitkovská – 81 rokov, a pani Anna Zlatošová – 86 rokov.

V **augustu** blahoželáme týmto jubilantom: pán Viliam Belák – 90 rokov; pani Eva Dolinská – 72 rokov; pani JUDr. Anna Fialová – 88 rokov; pán Egon Gál – 70 rokov; pani Klára Lúčanová – 90 rokov; pán Ing. Ludovít Nágel – 95 rokov; pani Mária Nemešová – 72 rokov; pani Eva Reichová – 75 rokov; pani Mgr. Magdaléna Schlüslerová – 74 rokov; pán Alexander Singer – 94 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 72 rokov; pani Laura Špániková – 88 rokov; pani Natália Tagerová – 77 rokov; pani Klára Ungerová – 91 rokov; pán Ing. Otto Wagner – 86 rokov, a pani Elvira Weissová – 95 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú: pani Milena Balbindeřová, nar. 12.8. – 75 let; pan Jindřich Feinberg, nar. 28.8. – 87 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 64 let; pani Ivana Nepalová, nar. 6.8. – 35 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 55 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 78 let, a pani Eva Solařová, nar. 18.8. – 75 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** srdečně blahopřejeme těmto našim jubilantům: pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 46 let; pani Romana Kalová, nar. 7.8. – 42 let; pan Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 46 let; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 67 let; pani Blanka Marková, nar. 8.8. – 73 let; pani Kaethe Pelzmann, nar. 29.8. – 58 let; pani Isabela Santusová, nar. 25.8. – 53 let; pan MUDr. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 55 let; pan Jiří Šetelík, nar. 26.8. – 55 let, a pan Jiří Langweil, nar. 23.8. – 84 let. Našim členům přejeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO KARLOVY VARY**

Blahopřejeme pani Ester Nečasové, nar. 24.8. – 88 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme: pani Irena Vasilková, nar. 28.8. – 88 rokov; pani Veronika Vargová, nar. 8.8. – 83 rokov; pán Zoltán Zuna, nar. 14.8. – 82 rokov; pani Rita Tholtová, nar. 2.8. – 77 rokov; pani Prof. Ing. Miriam Gálová, DrSc., nar. 8.8. – 75 rokov, a pani JUDr. Margita Grünwaldová, nar. 24.8. – 75 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslavují: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 72 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. 57 – let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 38 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 64 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 67 let, a pan Dr. Ing. Jiří Schreiber, CSc., nar. 22.8. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

Dodatečně přejeme našim členům narozeným v **červnu**: pan MUDr. Antonín Bělař, nar. 15. 6. – 66 let, a pani Edita Tůmová, nar. 23. 6. – 90 let.

V **červenci** oslavili: pani PhDr. Zuzana Čaplová, nar. 5.7. – 61 let; pani Jindřiška Danelová, nar. 6.7. – 78 let; pani Zuzana Lyčková, nar. 20.7. – 62 let; pani Evženie Madlová, nar. 28.7. – 61 let; pani Inge Rusňáková, nar. 2.7. – 78 let; pani Hanna Tomešová, nar. 25.7. – 88 let, a pan Dalimil Čech, nar. 25.7. – 29 let.

V **srpnu** oslaví narozeniny: pani Libuše Bártová, nar. 31.8. – 64 let; pani Lidia Kohutková, nar. 4.8. – 70 let; pani Gertruda Mayerová, nar. 9.8. – 84 let, a pani Mgr. Zuzana Skácelová, nar. 4.8. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslavují: pani Eva Kokošková, nar. 1.8. – 26 let; pani JUDr. Jindřiška

Weiniger, nar. 6.8. – 59 let; pani Hedvika Trenková, nar. 9.8. – 85 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 62 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 73 let. *Ad mea veesrim šana!*

Židovská obec Plzeň pořádá pravidelné bohoslužby a kabalat šabat se S. Wittmannovou. Konají se každý první pátek v měsíci od 16.00 v naší zasedací místnosti.

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují narozeniny: pani Berta Albrechtová, nar. 2.8. – 81 let; pan Alfred Belán, nar. 31.8. – 85 let; pan Mark Bljumental, nar. 21.8. – 84 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 84 let; pani Eva Dvořáková, nar. 31.8. – 81 let; pan Max Froněk, nar. 2.8. – 90 let; pan Jiří Justic, nar. 24.8. – 87 let; pani Emilie Křančilová, nar. 5.8. – 94 let; pan František Miška, nar. 27.8. – 91 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 90 let; pani Inna Rottová, nar. 22.8. – 75 let; pani Alexandra Slačalková, nar. 31.8. – 88 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 87 let; pani Malči Svobodová, nar. 19.8. – 95 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 89 let; pani Miroslava Tůmová, nar. 5.8. – 93 let, pan Ludevít Végh, nar. 26.8. – 89 let, a pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 81 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 19. 7. zemřel pan Michail Michajlov ve věku 75 let. Se zesnulým jsme se rozloučili 21. 7. v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** oslavia: Ing. Denis Tomko, nar. 18.8. – 39 rokov; Mgr. Ilma Mitrovčáková, nar. 20.8. – 74 rokov; PaedDr. Peter Chudý, nar. 21.8. – 60 rokov; Ing. Ladislav Havaš, nar. 22.8. – 49 rokov, a MUDr. Katarína Kriššáková, nar. 29.8. – 59 rokov. *Ad mea veesrim šana.*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **auguste** oslavia pán JUDr. Tomáš Rybár, nar. 22.8. – 32 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví narozeniny tito naši členové: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 41 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 47 let, a pani Renata Becková, nar. 25.8. – 32 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **srpnu** oslaví narozeniny členka naší obce pani Renata Lančová. Hodně zdraví a osobní pohody srdečně přeje celá židovská obec. *Ad mea veesrim šana!*

IZRAEL: KAMPAŇ PROTI FLOTILE

Izraelská vláda ve snaze zastavit další „humanitární“ syrsko-libanonskou flotilu diplomatickou cestou vyzvala své velvyslance, ať působí na představitele USA, OSN, Evropské unie a Egypta, aby oslovili reprezentanty Sýrie a Libanonu. Sýrie proto, neboť se organizace flotily účastní stejně jako členové hnutí Hizballáh. Ve světle toho, co se přihodilo při snaze zastavit předchozí tureckou flotilu, nikdo nepochybuje o tom, že další pokusy dodat do Gazy „humanitární pomoc“ jsou organizovanou provokací a nikoli upřímnou snahou pomoci obyvatelům tohoto území. To dosvědčuje fakt, že svou „dobročinnou“ loď vyslal z Libye do Gazy také syn diktátora Kaddáfího – s pomocí Egypta se ji však podařilo odklonit do přístavu El-Ariš (k tématu viz str. 19).

PETROHRAD: KATEDRA ŽIDOVSKÝCH STUDIÍ

V půli července rozhodla akademická rada univerzity v Petrohradě, že v rámci školy bude zřízena katedra židovských studií, která naváže na (značně omezenou) činnost současné katedry biblických studií. Univerzita plánuje zřídit velkou knihovnu judaik, rozšířit akademický výzkum a zvát zahraniční studenty a pedagogy. Místní univerzity, muzea a knihovny údajně vlastní spoustu sbírek judaik, pocházejících ještě z časů před bolševickou revolucí. Podporu vznikající katedře vyjádřilo několik amerických a západoevropských nadací a v jejím čele bude stát uznávaný hebraista, odborník na kumránské svitky Igor Tantlevskij.

JERUZALÉM: PROTI POPÍRÁNÍ HOLOKAUSTU

Přes osmdesát států světa se stalo součástí dohody, která byla podepsána v červenci v Jeruzalémě. Listinu, která stvrzuje vzájemnou spolupráci v oblasti boje proti antisemitismu a popírání holokaustu, podepsali zástupci Skupiny pro mezinárodní spolupráci v oblasti vzdělávání a připomínání holokaustu (známá jako International Task Force, ITF), dále Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva. Letos poprvé se vedení ITF, v jehož rámci působí i Česká republika, ujal Izrael.

BRITÁNIE: DODATEK K ZÁKONU

Britská vláda navrhla dodatek k zákonu, podle kterého je v Británii možno soudit cizince obviněné z válečných zločinů. Kvůli němu do země svého času nepřijela například předsedkyně strany Kadima Cipi Livniová, neboť na ni palestinská

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Egon Schiele: *Portrét Wally*, 1912.

skupina nechala vydat zatykač za údajně zločiny spáchané v Gaze. Dodatek by měl podobné situace značně zkomplikovat, především tím, že takovými případy by se měl zabývat výhradně korunní žalobce.

UKRAJINA – IZRAEL: BEZ VÍZ

Ministři zahraničí Izraele a Ukrajiny podepsali dohodu o bezvízovém styku mezi svými zeměmi. Podle Avigdora Liebermana tento krok „vyjadřuje dobré a vyrovnané vztahy mezi oběma státy“. S Ruskem má Izrael bezvízový styk více než rok.

VAIVARA: POCHOD NA PAMĚŤ SS

Na konec července byl ve Vaivare na severovýchodě Estonska, kde za války sídlil největší z 22 koncentračních táborů v zemi, plánován pochod na paměť zdejším členů SS, kteří roku 1944 bojovali proti Sovětům. Vaivara fungovala též jako tranzitní tábor, v němž byli shromažďováni Židé z ghet ve Vilnu a Kovnu, a poté deportováni do dalších táborů. „Je to místo, které vzbuzuje spíše smutek a zamyšlení, nikoli důvod k oslavám,“ komentoval plánovaný pochod Abraham Foxman, šéf americké Ligy proti hanobení (ADL). „Postavit se sovětskému útlaku je jedna věc, ale oslavovat nacistickou SS je věc druhá.“ Vedení ADL vyzvalo estonské úřady a místní veřejnost, aby pochod zrušily.

TEL AVIV: BRODOVA POZŮSTALOST BUDE ZPŘÍSTUPNĚNA

Telavivský soud rozhodl, že veřejnost bude mít možnost seznámit se s detailním seznamem listin, které se nacházejí v krabicích s pozůstalostí spisovatele Maxe Broda. Předpokládá se, že obsahují i rukopisy jeho slavného přítele Franze Kafky. Zamítl tak žádost Evy Hoffeové, dcery Brodovy sekretářky, která pozůstalost zdědila, aby se o obsahu krabic nepsalo. Ředitel Národní izraelské knihovny David Bloomberg navíc prohlásil, že knihovna bude rukopisy nárokovat, neboť „patří celému židovskému národu a knihovna je zdarma zpřístupní veřejnosti“. Celý případ je velmi bedlivě sledován médií po celém světě, v kulturní rubrice o něm referovaly dokonce teheránské *Timesy*.

VÍDEŇ: PORTRÉT WALLY

Leopoldovo muzeum ve Vídni zaplatí 19 milionů dolarů za to, aby si mohlo ve svých sbírkách ponechat obraz Egona Schieleho *Portrét Wally*. Původní majitelka Lea Bondiová ho totiž nikdy neprodala, roku 1939 ji donutil nacistický obchodník s obrazy Friedrich Welz, aby mu ho darovala. Po válce se pozoruhodný portrét dostal do rakouské Národní galerie a později do Leopoldova muzea. Odtud ho roku 1999 zapůjčili do newyorského Muzea moderního umění. Téhož roku byl zahájen proces, v němž američtí právníci žádali, aby obraz byl konfiskován, neboť pracovníci muzea věděli, že dílo nebylo získáno legálně. Po vleklém procesu tedy konečně došlo k vyrovnání a ukončení sporu, který vzbudil hodně pozornosti a přiměl řadu kulturních institucí, aby se zabývaly původem svých uměleckých děl. **am**

חַדְשׁ יְרוּחַן חַדְשׁ
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s.r.o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 8. 2010.

Цена 15 Kč (0,90 €)